

אשיחה בקיץ

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

פרשת
נח

אשיחה בחק"ד

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחק"ד (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה במייל toraoren@gmail.com

פרשת
נח

תוכן הענינים

ג	"ונח מצא חן בעיני ה'".
ג	עונה ותורה - הדרכים למציאת חן.
ד	"פי לוית חן הם לראשך".
ה	'אם אין תורה אין דרך ארץ'.
ו	'דרך ארץ' שלמעלה משכל אנושי.
ו	'דרך ארץ' - גם במקור ספנה.
ז	ה'מציאה' של נח.
ז	"אלה תולדת נח" - הנוף הבנים בדרך ה'.
ז	"מצא חן בעיני ה'" - קדשת העינים ושמירתן.
ח	התבה - חציצה בין נח לדורו המקלכל.
ט	"ויש דורשים אותו לגנאי..."
י	"מי שנעשה לו נס - מנכים לו מזכיותיו".
יא	מתוך גנותו - אתה למד שבחו.
יב	מחזיק האדם למצות מלא בחותיו!
יג	מנהיג שאין לו מתנגדים - פגם יש בו.
יג	יראת ה' - אמצעי להגיע לאהבת ה'.
יד	בחינת נח - יראה, בחינת אברהם - אהבה.
טו	המקום והזמן בהם מכרחת היראה.
טו	"בשעת המפגרים - פגם".
טז	פגם הקרית - תחלת חטא דור המבול.
יז	אתמליאת ארעא חטופין - מן עובדיהון בישא.
יז	חכם של עריות.
יח	"לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".
יח	בעוון גזל - נסתממה מדת הרחמים.
יט	מקטרג הצוף ועו פנים...
יט	עוון גזל - שקול כג' עבירות חמורות.
יט	זהירות גדולי ישראל מחשש גזל.
כ	גזל - אפילו בדברים פעוטים.
כא	"נמצא חוטא, ומדמה שאין זה חטא".
כא	"רחבה מצותך מאד".
כב	שלא לגזל מבלי משים...
כב	זהירות מגזל שנה.
כג	המפסיד בדין - עליו לשמח!

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת זכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

אשיחה בחק"ד

שיחה לפרשת נח

צדקתו של נח וחטאי דור המבול

אמצא חן בעיניך' - למען אביר כמה שבר מציאת חן. ואכן עונה לו הקדוש ברוך הוא: "גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מציאת חן בעיני ואדעך בשם", תזכה לקבל מה שבקשת בעבור מעלה זו של מציאת חן.

מהי משמעות 'מציאת חן'? באר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל ב'שיחות מוסר', מציאת חן היא מבלת טובה מאת הקדוש ברוך הוא, מעבר למגיע על פי דין, אהבה מיחדת ש'ה' אוהב את האדם, ונעבד כד מעניק לו יותר מן הראוי לו, וכן פרש ב'יפה תאר' (דף קפח, א) שענין מציאת חן הוא: 'נתינת מתנה דרך חסד למי שאינו ראוי והגון לה'.

בסיעתא דשמיא, נמצאים אנו בפרשת נח, בה אנו מתודעים לדמותו של נח הצדיק, אשר על אף היותו בדור שפל, 'דור המבול', לא השפיע מן הסביבה בה חי, והחזיק בתמיתו וישר לבבו, כפי שהתורה העידה עליו 'נח איש צדיק תמים היה בדורו'. נח במעשיו זכה למצא חן בעיני ה', וכאשר נגזרה גזרת כליון חרוץ על דורו הרע, בחר הבורא 'יתברך' להציל אותו על ידי התבה, על מנת שיהיה הוא השרש להמשכיות של כלל האנושות, וממנו נפוצו כל משפחות העמים, ושבו ומלאו את הארץ שנית.

"ונח מצא חן בעיני ה'"

בסוף פרשת בראשית, התורה הקדושה משבחת את נח (בראשית ו, ח): "ונח מצא חן בעיני ה'", ואמרו במדרש (ב"ר פכ"ח): "אמר ר' אבא בר כהנא כי נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן, אתמהא, אלא אפלו נח שנשפתי מהם לא שהיה כדאי אלא שמצא חן".

למדה אותנו התורה כי אותה 'מציאת חן' בעיני ה', היא היתה הסבה שבגינה נצל נח מכליון המבול. ולא נח ומשפחתו בלבד, אלא כל המשך קיום העולם, ובכלל זה קיומו של עם ישראל כל הדורות הבאים - היה תלוי ועומד אם לשבט או לחסד, ובזכות יכלתו של נח למצא חן בעיני ה', התאפשר הדבר להתקיים.

גם משה רבנו, לאחר חטא העגל, פונה אל הקדוש ברוך הוא בתחנה להצלת בני ישראל, ואומר (שמות לג, יג): "ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך", ופרש רש"י: 'למען

עונה ותורה - הדרכים למציאת חן

ומעתה תשאל השאלה, מהי הדרך למצא חן בעיני ה'? כיצד מגיעים למעלה בבירה זו, להיות נאהב ונערב לפני ה' יתברך, ולקבל הענקה מיחדת מחוץ למערכת הכללים הרגילים הנהוגה עם כל בני תמותה?

אכן למדנו שלמה המלך עליו השלום (קהלת ט, יא): "וגם לא לידעים חן", דהינו שמצד החכמה לא מצינו מהלך ברור כיצד להגיע לנשיאות חן, אולם מצאנו כמה ענינים והנהגות שנאמרה בהן מדה זו, וממילא נתן ללמד מכך כי מי שיחזיק וידבק בהן, יזכה לאותה מעלה עצומה.

ראשית כל, מידת הענוה - בה מבאר ענין של 'מציאת חן', שנאמר (משלי ג, לד): "ולענוים יתן חן", ומבאר בדברי חז"ל שבכח מעלה זו להציל את האדם מגזרת שמים, וכפי שהורו חכמים (סנהדרין צב, א) "לעולם הוי קבל וקיים",

פרשת נח

שנצלו חזיו אפלו בימי המבול, ימים אשר מדת הדין היתה מתוחה עד הקצה האחרון, וכל זאת בעבור 'מצא חן בעיני ה'.

לאחר שבארנו כי הענוה והתורה הנם גורמים למציאת חן בעיני ה', אזי מוכן ביותר שהזוכה הגדול במציאת חן - הוא משה רבנו עליו השלום, כלשון הפסוק שהבאנו לעיל "כי מצאת חן בעיני", שהלא הוא 'עמוד התורה' - מקבל התורה מסיני ומלמדה לישראל, וכן הוא 'עמוד הענוה', שעליו העיד הבורא יתברך (פמדבר יב, ג) "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

ואפשר שמשמע זה, זכה נח למציאת חן, שכן אנו מוצאים בו שתי מדות הללו, ענוה ותורה. דאמרו בגמרא על הפסוק "נח איש צדיק תמים הנה בדרתיו" תמים בדרךיו וצדיק במעשיו, ופרש רש"י: תמים בדרךיו, ענו ושפל רוח. ועל הפסוק (בראשית ז, ב): "מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה" איתא ברש"י: למדנו שלמד נח תורה. הרי לך שהחזיק נח בתורה ובענוה, ממילא לא יפלא אפוא שנאמר בו 'ונח מצא חן בעיני ה'.

"כי לוית חן הם לראשך"

סבה נוספת למציאת חן, היא קבלת המוסר והתובחנות, כמאמר הפסוק במשלי (א, ח): "שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אבך: כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרורתך", המוסר של האב והתורה של האם - אלו גורמים מציאת חן.

ומהי 'תורת האם'? הלא האם אינה מרביצה בבנה תורה כפשוטה, היא אינה שייכת בתלמוד תורה, אלא באשר האם ספגה בבית הוריה מדה גדושה של יראת שמים ויראת חטא, והיא מדריכה את בניה בהנהגות וישרות, ומיפרת אותם על דרכיהם ומעשיהם, זו תורת האם.

וכן מצאנו בשלמה המלך שהעיד על עצמו (משלי לא, א-ב): "דברי למואל מלך משא אשר

וברש"י: הרי קבל - הרי ענו ותחיה, קבל - לשון אפל, עשה עצמך אפל ושפל. דהינו שענוה מצילה את האדם, ומדוע? משום שעל ידה כאמור זוכה הוא לנשיאת חן בעיני ה', על כן, כנח בשעתו, סגלה היא לו שיינצל מכל רע.

ואף אם חוטא הוא, החן מגן עליו, כמו שדרשו בגמרא (ברכות ז, א): "וחנתי את אשר אחן - אף על פי שאינו הגון", וכן איתא (סנהדרין שם): "אמר רבי ירמיה: אף אנן נמי תנינא: בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו". דהינו מדבר בבית שיש סבה לטמא אותו, ואף על פי כן, נצול הוא מן הטמא מכח אפולויותו, וכך ביחס לאדם, גם אם יש בו חטאים, אינו נענש בגינם ונצל מן הפרענות, בסבת השפלות והענוה שיש בו.

ואיתא בגמרא (סוטה מז, א): "ולאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדני ראה וגו' - וכי מאחר דמים רעים וארץ משפלת, אלא מה טובתה? אמר רבי חנין: חן מקום על יושביו", דהינו במקום שיש חן - אין רואים חסרונות!

שנית, עסק התורה הקדושה, עליה נאמר (שם, ה, יט) "אילת אהבים ויעלת חן", וגם מצינו שהחן שבה מהנה הצלה מן הפרענות, כדאמרו (פתחות עז, ב): "רבי יהושע בן לוי מיכרך בבעלי ראתו ועסיק בתורה, אמר: 'אילת אהבים ויעלת חן' - אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא?". וברש"י: מיכרך בהו - נדבק אצלם בשעה שעוסק בתורה ומושיכן אצלו ומבטח הוא שתגן התורה עליו ולא יזק.

ולדברינו, ה'כל שכן' שנקט רבי יהושע בן לוי, אינו בגדר קל וחמר הבא להשוות ב' ענינים נפרדים, נשיאת חן והגנה, אלא ב' ענינים אלו הם סבה ותוצאה: כיון שהתורה הקדושה מעלה חן על לומדיה, אזי הם זוכים להגנה ללא קשר לטיב מעשיהם, אף אם מצויים הם במקום סכנה. וזאת נח יוכיח,

פְּרִשְׁת נח

למה, אלא בשמו פרושו, שהיה נח בדבורו ובמעשיו והלוכו, כדאיתא במדרש הנעלם, לכן מצא חן, ח"ן ונ"ח חד הוא".

והמתבונן בדברים יוכח שאלו המעלות שמנינו בנח, תורה ומדות טובות - הרי הם אחדים ושלושים זה בזה, ואי אפשר לזה בלא זה, דאמרו חז"ל (אבות ג, יז): "אם אין תורה אין דרך ארץ, ואם אין דרך ארץ אין תורה". ובאר רבנו יונה בפרושו: אין תורה אין דרך ארץ - כלומר מי שאינו יודע תורה אינו שלם במדות של דרך ארץ, כי רב המדות הטובות שיש בדרך העולם, בתורה הם, כמו העבט תעביטנו, העניק תעניק לו, מאזני צדק אבני צדק, וכמה וכמה כיוצא בהם. אם כן בלא תורה לא יהיו דעותיו שלמות בדרך ארץ. אם אין דרך ארץ אין תורה - רצונו לומר שצריך תחלה לתקן את עצמו במדות, ובזה תשכן התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות".

ויש לדקדק, דלכאורה סתירה מיניה וביה, אם המדות הטובות מקורן בתורה, כפי שבאר רבנו יונה ברישא של דבריו, כיצד תתכן הסיפא של דבריו, להקדים את המדות לתורה, ומקדם לתקן עצמו במדות, ואזי לזכות לתורה?

אלא באור הדברים, שבאמת המדות הטובות הן מן המשפלות, השכל מחייב אותן, אפשר להמשיך אחר המדות הטובות אפלו ללא תורה, וזהו שמדות טובות הן תנאי מקדים לתורה. אולם לאחר שילמד אדם תורה, הרי הוא במדרגה אחרת לגמרי, התורה מלמדת אותו להגיע לשלמות המדות הטובות. כמו שמצינו בדברי חז"ל (ברכות סא, א; שבת קיד, א; יומא ד, ב; שם עה, ב ועוד מקומות רבים) 'למדך תורה דרך ארץ', דהינו שאלו דברים שמכח השכל אי אפשר לעמד עליהן, רק מכח התורה.

נמצא שהשלב הראשוני 'אם אין דרך ארץ אין תורה' מדבר על 'דרך ארץ' באפן המשכל בשכל האדם, והשלב השני 'אם אין תורה

יסרתו אמו: מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי'. ובגמרא (סנהדרין ע, ב): מלמד שקפצתו אמו על העמוד, ואמרה לו: מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי... כל נשים של בית אביך היו נודרות: יהא לי בן הגון למלכות, ואני נדיתי ואמרתי: יהא לי בן זריז וממלא בתורה, והגון לנביאות. "אל למלכים למואל, אל למלכים שתו יין", אמרה לו: מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשתכרים ואומרים למה לנו אל, ולרוזנים אי שכר - מי שכל רזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר? איכא דאמרי: מי שכל רזי עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר?", הרי שהיתה בת שבע הצדקת אמו של שלמה המלך מיסרת אותו בדברים, ומנחה אותו בדרך ישרים ובהנהגות טובות.

ובגמרא מספר על 'אמתא דבי רבי' (שפחתו של רב), שכאשר ראתה איש עובר עברה, גזרה עליו נדוי, ולא נהגו חכמים קלות בנדויה שלש שנים. ובפסקי הרא"ש (מו"ק פ"ג יא) מביא ששאל הראב"ד למה השתהו כל כך ולא התירו לו מיד? ומבאר שפדי להתיר נדויו של חכם צריך שיהיה המתיר שוה לו בחכמה וביראת חטא, ואותה שפחה היה בה חכמה יתרה ויראת חטא, ולא רצו חכמי הדור ובכללם הנשיא לשקל עצמם כנגדה.

ולכאורה אמתו של רבי לא למדה תורה, ומניין לה 'חכמה יתרה ויראת חטא'? אלא עצם זה ששהתה בבית רבי, וספגה אל קרבה מלא חכמים יראת שמים והנהגה ישרה, הביאו אותה לידי כך שהיתה גדולה במעלה, אפלו יותר מחכמי ישראל.

'אם אין תורה אין דרך ארץ'

והנה נח כאמור היה מקשר לתורה, עד שבגין כך מצא חן, היתה לו התורה 'אילת אהבים ויעלת חן', וזכה להנצל מפל דורו דור המבול. ומצינו גם כן שהיה נח ארץ אפים ובעל מדות טובות, כדכתב בספר חרדים (פרק טו): "ונח מצא חן בעיני ה', ולא פרושו

פְּרִשֵׁת נח

שנכנס בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר לוֹ בֹּא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ וְלִבְסוּף נֹאמַר לוֹ צֵא מִן הַתֵּבָה.

דְּהִינּוּ שֶׁהִתְנַהֲגָה שֶׁל דֶּרֶךְ אֶרֶץ שְׁלֹמֹה חֲנֻנִיָּה מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרִיָּה, אִינֶה מִצַּד הַשֶּׁכֶל הָאֲנוּשִׁי, אֲדַרְבֵּה הַשֶּׁכֶל מִחֵיב אֶת דְּבָרֵי הַמֶּלֶךְ 'צֵאוּ לָכֶם מִכָּאן שֶׁהָרִי כָּבֵד הִתִּיר אֶתְכֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא', אוֹלָם הֵם נִהְגוּ בְּהִתְנַהֲגַת דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְמַעַלְה מִשְׁכָּל אֲנוּשִׁי, וּמוֹכֶנֶת הַשְּׂאֵלָה מִמִּי לְמָדוּ? וְעַל כֵּן בָּאָה הַתְּשׁוּבָה מִן הַתּוֹרָה, מִ'פְּרִשֵׁת נח' לְמָדוּ זֹאת.

'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' - גַּם בְּמַחִיר סִפְנָה

לְמַבָּאָר לְעֵיל, נִמְצְאוּ לְמִדִּים דְּכָר נִזְכָּר: הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָשָׂה גַם גְּלוּי לְחֲנֻנִיָּה מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרִיָּה שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בָּהֶם הָאֵשׁ, לְכַאוּרָה אָדָם הַמְּצוּי בְּתוֹךְ כִּבְשֵׁן הָאֵשׁ בְּדֶרֶךְ גַּם, וּמִכָּל עֲבָרָיו לְשׁוֹנוֹת שֶׁל אֵשׁ אֲדִירוֹת שֶׁבִּכְחֵן כְּהֶרֶץ עֵין לְהַפְכּוֹ לְאִפֶּר, אֵין הוּא יוֹדֵעַ כִּמָּה זְמַן הֵנִס יִמְשֹׁף, וַיֵּשׁ סִפְנָה עֲצוּמָה שְׂאֵם יִשְׁהוּ עוֹד בִּכְבֶּשֶׁן שֶׁלֹּא לְצַרְף תַּפְסֵק סִגְלַת הֵנֶס, אֲלֵא בְּהִכְרַח שְׁחֲנִיָּה מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרִיָּה סִכְנוּ אֶת חַיֵּיהֶם עֲבוּר מִדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְאָכַן זָכוּ שֶׁהִסְכִּימָה עִמָּהֶם דַּעַת עֲלִיוֹן, וְהִתְאַרְךָ לָהֶם הֵנֶס גַּם לְזִמְן שֶׁהִשְׁתַּחֲוּ מִעֲצָמָם.

הַתְּנַהֲגוֹת בְּמִדַּת 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' אֵף בְּמַחִיר שֶׁל סִפְנָה, מְצִינּוּ בְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק: כֹּאֲשֶׁר תִּבְעָה אוֹתוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפֶר לְעִבְרָה, נֹאמַר (בְּרֵאשִׁית לט, יב): "וְתִתְּפָשֶׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָּה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא חֲחוּצָה", וְכֵתֵב הַרְמֵכֶ"ן: "לְכַבֹּד גְּבוּרָתוֹ לֹא רָצָה לְהוֹצִיאֻ מִיָּדָה בְּכַחוֹ הַגָּדוֹל מִמֶּנָּה, וְהִסִּיר אוֹתוֹ מֵעָלְיוֹ", עַל אֵף

אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ מְדַבֵּר בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ הַשְּׂלֵמָה הַמְּגַעַת מִכַּח הַתּוֹרָה.

'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' שְׁלֹמֹה מִשְׁכָּל אֲנוּשִׁי

וְהִיכֵן מְצִינּוּ שְׁמִדַּת 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' אֲצִל נח הִיָּתָה מַעֲבָר לְהַגִּיּוֹן הָאֲנוּשִׁי? תְּשׁוּבָה לְכָף נִתֵּן לְמַצֵּא בְּמִדַּרְשׁ (ב"ר פל"ד): "צֵא מִן הַתֵּבָה - אָמַר נח כֹּשֶׁם שֶׁלֹּא נִכְנַסְתִּי בַּתֵּבָה אֲלֵא בְּרִשְׁתּוֹ, כֵּן אֵין אֲנִי יוֹצֵא אֲלֵא בְּרִשְׁתּוֹ, בֹּא אֶל הַתֵּבָה - וַיָּבֹא נח, צֵא מִן הַתֵּבָה - וַיֵּצֵא נח". וְהֵלֵא מִבָּאָר בְּחַז"ל שֶׁלֵּנֶח הָיָה צֶעַר גָּדוֹל בַּתֵּבָה, וְכִדְבָרֵי רַש"י (בְּרֵאשִׁית ז, כג) "וַיִּשְׁאַר אֵף נח - מְדַרְשׁ אֲגָדָה הָיָה גּוֹנֵחַ וְכוּהָה דָם מִטְרַח הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת", וּבְתַנְחוּמָא (נח ב): "אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁנִים עָשָׂר חֳדָשׁ שֶׁעָשָׂה נח בַּתֵּבָה, לֹא טַעַם טַעַם שְׁנָה, לֹא בְיוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, שֶׁהָיָה עֶסוּק לְזוֹן אֶת הַנִּפְשׁוֹת שֶׁהָיוּ עִמּוֹ", נח עָבַר מִסַּע יְסוּרִים מִפְּרֶךְ בַּתֵּבָה, וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא יֵצֵא אֲלֵא בְּרִשְׁתּוֹ, מִנֵּין לְמַד זֹאת? הֵלֵא אֵין זֶה מִצַּד הַגִּיּוֹן הַשֶּׁכֶל, עַל פִּי שֶׁכֶל, לְאַחֵר שְׁנֵחַ מִסַּר אֶת עֲצָמוֹ י"ב חֳדָשׁ, וְכִי עוֹד מַחֲבִיב הוּא לְהִשְׁאָר בַּתֵּבָה לֹא צָרָה? אֲלֵא דֶּרֶךְ אֶרֶץ זֶה לְמַד נח מִן הַתּוֹרָה, אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

וּמְצִינּוּ בְּחֲנֻנִיָּה, מִיִּשְׂאֵל וְעִזְרִיָּה, כֹּאֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ לְכַבֶּשֶׁן בְּמַצּוֹת הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר, וְנִעְשָׂה לָהֶם גַּם שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בָּהֶם הָאֵשׁ, מוֹכָא בְּמִדַּרְשׁ (תַּנְחוּמָא נח י): "בְּיוֹן שְׂרָאָה הַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶן: צֵאוּ לָכֶם מִכָּאן, שֶׁהָרִי כָּבֵד הִתִּיר אֶתְכֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְעָשָׂה לָכֶם נִסִּים, אָמַר לוֹ אֵין אֲנִי יוֹצֵאִין אֲלֵא בְּרִשְׁתּוֹ הַמֶּלֶךְ, בְּרִשְׁתּוֹ הַשְּׁלֵכְנוּ, בְּרִשְׁתּוֹ גֵּצָא... מִמִּי לְמָדוּ? מִנֵּחַ

א. אֲלֵא דְלִפִּי זֶה, לְכַאוּרָה הָיָה לְתַנָּא לְשׁוֹנוֹת אִיפְכָא, קִדְּם 'אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה', שֶׁהוּא קִנְיָן מִדּוֹת מִצַּד הַמִּשְׁכָּלֹת, תַּנְאִי קוֹדֵם לְתוֹרָה, וְאַחֵר כֵּן 'אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ' הַעוֹסֵק בְּשִׁלְבֵי שְׁנֵי שֶׁל הַשְּׁגָתָה שְׁלֵמוֹת בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת, הֵבֵא לְאַחֵר הַתּוֹרָה. וְאִשֶּׁר נִרְאָה בִּס"ד לְכַאוּרָה דְּבָרֵי רַבֵּנוּ יוֹנָה בֶּאֱפֹן אַחֵר, דָּאֵם נִתְּבוּנוֹ בְּלִשׁוֹנוֹ, בְּרִישָׁא שֶׁל דְּבָרָיו הוּא מְדַבֵּר בִּידִיעַת הַתּוֹרָה כְּתַנְאִי לְמִדּוֹת (מִי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ תּוֹרָה אֵינוּ שֶׁלֶם בְּמִדּוֹת), וּבִסְיָפָא שֶׁל דְּבָרָיו מְדַבֵּר בְּקִנְיָן הַתּוֹרָה ('וְכֵן תִּשְׁכַּח הַתּוֹרָה עָלֵינוּ') דְּהִינּוּ שְׂאֵכֵן יְדִיעַת הַתּוֹרָה נִצְרָכָה עַל מִנַּת לְדַעַת וְלִלְמַד מִקֵּין מִדּוֹת טוֹבוֹת, אוֹלָם רַק לְאַחֵר שְׂאֵכֵן קִיָּם אֶת כָּל הַהִתְנַהֲגוֹת שֶׁמִּלְמַדְתּוֹ הַתּוֹרָה, אֲזִי תִשְׁרָה עָלָיו תּוֹרָה, תְּהִיָּה קִנְיָן הַתּוֹרָה בְּנִפְשׁוֹ - 'שְׂאִינֶנָּה שׁוֹכְנֵת לְעוֹלָם בְּגוֹף שְׂאִינוּ בְּעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת', נִמְצָא שִׁידִיעַת הַתּוֹרָה קוֹדֶמֶת לְמִדּוֹת טוֹבוֹת, וּמִדּוֹת טוֹבוֹת קוֹדֶמֶת לְקִנְיָן הַתּוֹרָה בְּנִפְשׁוֹ.

פְּרִשְׁת נח

אֲנָשִׁים אַחֵר הַמְצֹוֹת בַּעֲלוֹת הַסִּגְלָה וַיִּנְיחוּ אַחֲרוֹת. אוֹמְרֵת לָנוּ הַתּוֹרָה 'וְנָח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה', דִּהְיֵנוּ שְׂנֵחַ זָכָה וּמֵצֵא אֶת הַמְצֹוֹת הַמוֹעִילוֹת לְנִשְׁיֵאת חֵן, וּמִשּׁוּם כֵּךְ נִצֵּל. וְלִדְבָרֵינוּ יָדַע נָח לֵאחֹז בְּמַדַּת הַעֲנָוָה וּבַתְלֻמוֹד תּוֹרָה, וְאֵלּוּ הַמְצֹוֹת שֶׁבְּגִינָם זָכָה לְמִצִּיֵּאת חֵן, וּמִכֻּחַ לְהַצִּלָּה.

"אלה תולדות נח" - חנוך הבנים בדרך ה'
וְהַרְמַח"ל ב'דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים' מְדַרְיָךְ פִּיִּצַּד יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹבוֹן נֶפֶשׁ, "שִׁיעֲמַד הָאָדָם בְּכָל יוֹם לַפְּחוֹת שְׁעָה אַחַת פְּנוּי מִשְׁאָר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, לַחֲשֹׁב רַק עַל הָעֲנֵן הַזֶּה, וּבִקְשׁ בְּלִבּוֹ מַה עָשׂוּ הָרִאשׁוֹנִים אֲבוֹת הָעוֹלָם שֶׁכֵּךְ חֲשַׁק ה' בָּהֶם, מַה עָשָׂה מִשָּׁה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, מַה עָשָׂה דָּוִד מִשִּׁיחַ ה' וְכָל הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֵינוּ... אִזּוֹ יִתּוּרוֹ מַחֲשָׁבוֹתָיו לְדַעַת בְּאִיזָה מֵצֵב הוּא נִמְצָא וְעוֹמֵד לְפִי הַנֶּחֱצָה בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר דָּרְכוּ אֲנָשֵׁי הַשֵּׁם אֱלֹהֵי אֲשֶׁר מַעֲוֹלָם הָמָּה".

וְהִנֵּה בִּיחֹס לָנֶחַ, הַתּוֹרָה אֵינָה מְפָרֶטֶת מַה הָיוּ מַעֲשֵׂיו בָּהֶם זָכָה לְמִצִּיֵּאת חֵן, אוֹלָם הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צִדְקָה זצ"ל, הָיָה נוֹהֵג לֹאמַר כִּי בַּפְּסוּק הַסְמוּךְ טְמוּנָה הִתְשׁוּבָה: "וְנָח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה' - אֱלֹהֵי תוֹלְדֵת נֶחַ", דִּהְיֵנוּ שְׂנֵחַ עֲמַל לַחֲנוּךְ אֶת בְּנָיו בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וַיִּרְאֵת ה', עַל אִף הַקָּשִׁי לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּדוֹר פְּרוּץ כְּדוּרוֹ, עַל כֵּן בָּאֵם תִּרְצָה לְהַבִּין מִדּוּעַ נָח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה', כִּלְכֵּךְ לֵךְ ל'תוֹלְדוֹת נֶחַ', וּבִין תִּבִּין מִדּוּעַ זָכָה.

"מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'" - קִדְשַׁת הָעֵינִים וּשְׁמִירָתָן

וּבַסֵּפֶר 'נְתִיבוֹת שְׁלוֹם' לְאֶדְמוֹ"ר מְסֻלּוֹנִים זצ"ל, מְבָאֵר אֶת מַהוּת הָעֲבוּדָה הַנִּלְמָדֶת מִמָּאֵמֶר הַתּוֹרָה 'וְנָח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'', הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה מְגַלֶּה לָנוּ פִּיִּצַּד מֵצֵא נָח חֵן? - בְּעֵינֵי ה', וַיִּבְאֵר עַל פִּי הַיְדוּעַ מִחוּ"ל וּמִסְפָּרִים הַקְּדוּשִׁים, כִּי רִאשִׁית הַטְּמָאָה מְקוּרָה

שֶׁהַמְרַשֶּׁעֶת רָצְתָה לְאַבְדּוֹ מִשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, נִהַג בָּהּ יוֹסֵף כְּבוֹד, וְעוֹד שִׁידַע כִּי הַשְּׁאֲרֵת בְּגִדוֹ בִּינְדָה מִסְגָּלֶת לְשִׁמַּשׁ כְּרֹאֲיָה נִגְדּוֹ, כִּפִּי שְׂאֲכָן אֲרַע, נִהַג יוֹסֵף בְּמַדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְלֹא חֵשׁ לְסִכְנַת חַיָּיו. הַתְנַהֲגוֹת נִצְלָה שְׁכֻזוֹ, יוֹכִלָה לְהַלְמֹד רַק מִכֻּחַ הַתּוֹרָה, 'אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ'.

וּבַגְמָרָא (יוֹמָא פו, א): "וְאֶהְבֵּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ - שִׁיְהָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יְדֶךָ, שִׁיְהָא קוֹרָא וְשׁוֹנָה וּמִשְׁמַשׁ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְיִהְיָ מִשְׁאוֹ וּמִתְנוֹ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו - אֲשֶׁרִי אָבִיו שְׁלֹמֹדוֹ תּוֹרָה, אֲשֶׁרִי רַבּוֹ שְׁלֹמֹדוֹ תּוֹרָה. אוֹי לָהֶם לְבְרִיּוֹת שְׁלֹא לְמֹדוֹ תּוֹרָה, פְּלוּנִי שְׁלֹמֹד תּוֹרָה - רָאוּ כַּמָּה נָאִים דְּרָכִיו, כַּמָּה מִתְקַנִּים מַעֲשִׂיו".

הַבְּרִיּוֹת מְבִיטוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ תִּלְמִיד חֲכָם, וּמִכֻּחֵינוֹת כִּי אֵין הַדֶּרֶךְ אֶרֶץ הַמִּסְגָּלֶת שְׁלוֹ יוֹכִלָה לְנַבֵּעַ מִנִּימוֹם טִבְעִי, אֵלֹא רַק מִהַתּוֹרָה, וּמִיֵּד פּוֹתֲחִים בְּשִׁכְחוֹ וּבְשִׁכְחָה שֶׁל תּוֹרָה וְאוֹמְרִים "אֲשֶׁרִי אָבִיו שְׁלֹמֹדוֹ תּוֹרָה, אֲשֶׁרִי רַבּוֹ שְׁלֹמֹדוֹ תּוֹרָה, אוֹי לָהֶם לְבְרִיּוֹת שְׁלֹא לְמֹדוֹ תּוֹרָה...".

ה'מִצִּיֵּאתָ' שֶׁל נח

וְזוֹ הִיְתָה ה'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' שֶׁל נֶחַ, דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַנוֹבֵעֶת מִכֻּחַ לְמוֹד תּוֹרָה, הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה עָלֶיהָ נֶאֱמַר 'אֵילַת אֲהָבִים וְיַעֲלֵת חֵן', וּמִכֻּחַ זֶה זָכָה לְמַעֲלַת 'מִצִּיֵּאת חֵן', 'וְנָח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'', חַיָּיו נִצְלוּ, וְהוּא הִפָּךְ לְשֶׁרֶשׁ וְלִיְסוֹד אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ הִתְחִיל כָּל 'הָעוֹלָם הַחֲדָשׁ' שֶׁנִּבְנָה אַחֵר הַמַּבּוּל.

וְאָכֵן עַל הַפְּסוּק "וְנָח מֵצֵא חֵן בְּעֵינֵי ה'", בְּאֵר ה'אֹרֶךְ הַחַיִּים' הַקְּדוּשׁ, מִדּוּעַ נֶאֱמַר בְּנֵחַ לְשׁוֹן מִצִּיֵּאת חֵן? אֵלֹא לְכָל מִצְוָה סִגְלָה מִשְׁלָה, יֵשׁ מְצֹוֹת שֶׁסִּגְלָתָן לְשִׁלּוֹם בֵּית, יֵשׁ לַחֲנוּךְ יְלָדִים, יֵשׁ לְפִרְנֶסָה, וְיֵשׁ מְצֹוֹת שֶׁסִּגְלָתָן לְנִשְׁיֵאת חֵן. אוֹלָם לֹא הוֹדִיעַ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא סִגְלָתָן שֶׁל מְצֹוֹת, כִּדִּי שְׁלֹא יְרוּצוּ

בעינים, כמאמר רבותינו (עי' רש"י במדבר טו, לט): "שלשה סרסורי עברה הם, העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים", וכן ראשית הקדשה מקורה בעינים, וכדברי הקדוש והטהור רבי מאיר אביחצירא 'בבא מאיר' זיע"א על הפסוק (בראשית לח, כא) "איה הקדשה היא בעינים": הנה לפנינו בישראל, בשעה שבית המקדש היה קיים, היתה נשפעת ארץ ישראל ב'עשר קדשות' כמבאר במשנה במסכת כלים (פ"א מ"ו), אולם עתה בעוונותינו הרבים חרב בית מקדשנו, והיכן מצויה הקדשה? - עונה הפסוק 'היא בעינים', בשמירת העינים וטהרתן.

כאשר האדם שומר את העינים שלו, ואינו מקלקל אותן, אזי משכיל בזה שלא לפתח בנפשו פתח לכחות הטמאה, וממילא כל מהותו וישותו מקדשת לה' יתברך ולעבודתו, שהלא 'אלקים עשה את האדם ישר', ומצד עצמו חפץ לעשות רצון קונו, ובלבד שלא יפתח פתח לטמאה להשתלט עליו, ולהסיטו מכוונת ותכלית הבריאה.

ונהו באור אמרו 'ונח מצא חן בעיני ה'' דהינו קדש את עיניו ולא פגם בהם, לכך נקרא על עיניו שם ה' - עיני ה' - שכן שמרם בטהרתם כאשר נתנו לו ביום הולדו. ומטעם זה זכה להנצל מן המבול, כי הלא חטאייהם של אנשי דור המבול "ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס... וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", היו בעקרים חטאים של עריות וגזל, אשר שיכים ביותר אל ראית העין ולאחריה חמדת הלב, ומוכן שנח אשר שמר את עיניו בטהרתו, היה ראוי וזכאי להנצל, וממנו נבנתה הבריאה מחדש.

אנו יודעים שהתורה נצחית, ומלמדת אותנו ארחות חיים. אנשי דור המבול לא החלו את חטאתם במעשים ופעולות, אלא תחלה פגמו בעינים, הביטו להיכן שנושאם לבם (בראשית ו, ב): "ויראו בני האלהים את בנות האדם

כי טבת הנה", הם ראו בסקור העין מעשה פעוט, אולם כאמור לעיל, חק חקק הבורא בבריאה 'העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים', מהרואה התגלגלו לחמדה, ומחמדה למעשה, עד שהדרדרו מדחי אל דחי והגיעו לאן שהגיעו. ללמדנו בא, שאדם המזלזל בדברים אשר נראים לכאורה פעוטים וחסרי חשיבות, לאיזה שפל המדרגה הוא יכול להדרדר, אותה הנקמה לכאורה פעוטה ופסולה תביא אותו לכדי חרבן וכליון מחלט.

ובעל 'בית אברהם' היה אומר דרך רמז "ויפתו אתכם בשעיר עד חרמה" (דברים א, מד), דבר אחד קטן כחוט השערה שאדם מפקר בו, יכול להוביל אותו 'עד חרמה', עד הגיעו לבאר שחת. וזה לעמדת זה, לענין הטובה - נאמר "וזרח משעיר" (שם לג, ב) כאשר אדם מחזיק ונוהר בדבר אחד, אפילו קטן כחוט השערה, בכל כחו, אזי יזרח עליו אור הקדשה ויתפשט בו עד שתתקן כל ישותו.

אנשי דור המבול שפתחו את הפתח, לא שמרו את עיניהם, נפלו לשפל המדרגה, 'בשעיר עד חרמה', לעמדתם נח ששמר את עיניו, 'וזרח משעיר', זכה למצא חן בעיני ה'.

התבה - חציצה בין נח לדורו המקלקל

והנה הזכרנו את דברי המדרש (ב"ר פכ"ח): "אפלו נח שנשפיר מהם לא שהיה כדאי, אלא שמצא חן". הינו שלא היו לו מספיק זכויות להנצל. ולכאורה איך יתכן בדבר הזה? הלא התורה מעידה 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו', ו'תמים' פרושו 'שלם בתכלית השלמות, ולמה יש צורך לתרץ את הצלתו של נח מפני נשיאות חן?

מבאר בעל 'נתיבות שלום' בהקדם מעשה מהרב הקדוש מאפסא זיע"א, שפעם הגיע אליו יהודי אחד, ותנה בפניו את צערו: מחו מלא בלבולים וספקות באמונה, ואין הוא יודע כיצד להחליץ מן הספק. אמר לו הצדיק:

"וַיֵּשׁ דּוֹרָשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאִי..."

על הפסוק הפותח את פְּרִשְׁתֵּנוּ (בראשית ו, ט): "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ", כְּתֹב רש"י: "בְּדוֹרוֹתָיו - יֵשׁ מִרְבוֹתֵינוּ דּוֹרָשִׁים אוֹתוֹ לְשִׁבַּח, כֹּל שֶׁכֵּן שָׁאֲלוּ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר, וַיֵּשׁ שְׂדוֹרָשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאִי, לְפִי דוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק, וְאֵלֶּי הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם לֹא הָיָה נֹחֶשֶׁב לְכָלֵּם".

וּמִקּוֹר דְּבָרֵי רש"י הוּא מִגְמָרָא (סנהדרין קח, א): "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּדוֹרוֹתָיו, וְלֹא בְּדוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר: בְּדוֹרוֹתָיו, כֹּל שֶׁכֵּן בְּדוֹרוֹת אֲחֵרִים".

וְכֵתֵב בַּסֵּפֶר 'בְּאֵר שֶׁבַע' (סנהדרין שם) לְגִאֹן רַבִּי יִשְׁשֹׁכָר בְּעַר אֵיילֵנְבוֹרְג וצ"ל: "כֹּל יָמֵי הַיִּתִּי קוֹהֵג, מֵאַחֵר שָׁאִין לוֹ הִכְרַע אִם לְגִנְאִי אוֹ לְשִׁבַּח נֶאֱמַר 'בְּדוֹרוֹתָיו', אִם כֵּן קָשָׁה עַל רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה מִשְׁכֵּן נִפְשׁוֹ לְדָרְשׁוֹ לְגִנְאִי? וַיִּגְעַתִּי וּמִצָּאתִי תְרוּץ חָשׁוּב וְאִמְתִּי, וְהוּא מִשׁוּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְטַעְמִיהָ אֲזִיל שְׁהוּא דוֹרֵשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר פל"ב) וַיִּבֹּא נֹחַ וְגו', מִפְּנֵי מִי הַמְּבּוּל, נֹחַ מִחֲסַר אֱמֻנָה הָיָה אֱלּוּלִי שֶׁהִגִּיעוּ הַמַּיִם עַד קִרְסוּלָיו לֹא נִכְנַס לְתִבְיָה". הֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁמִּצִּינוּ שְׁנֵי הָיָה 'מִחֲסַר אֱמֻנָה' עַל כֵּן דָּרְשׁוּ אוֹתוֹ לְגִנְאִי.

וְרַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים ב' בֶּן יְהוֹיָדָע' (שם) תָּמָה עָלָיו, שֶׁלְכַאוּרָה לֹא הוֹעִיל כָּלֵם בְּתוֹרָצוֹ, דַּעֲדִין קָשָׁה מִי דִּחְקוֹ לְרַבִּי יוֹחָנָן לְדָרְשׁ שְׁנֵי לֹא נִכְנַס לְתִבְיָה מִהֵיכָּתוּב מִחֲסַר אֱמֻנָה, אֲדַרְבֵּה יֵשׁ לְדוֹן אוֹתוֹ לְכַף זְכוֹת דְּמַרְבֵּי אֱמוּנָתוֹ בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רַב חֶסֶד וּמוֹחֵל וְסוֹלֵחַ, הָיָה בְּטוֹחַ כְּשִׁירָאוֹ דוֹר הַמְּבּוּל בְּעִינֵיהֶם שֶׁהֵנָּה גִזְרַת הַמְּבּוּל מִתְחִילָה לְהִתְקַיֵּם יִתְעוֹרְרוּ בְּתִשְׁבּוּכָה, וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה שֶׁחֶשֶׁב לַעֲשׂוֹת, עַל כֵּן לֹא נִכְנַס לְתִבְיָה עַד שֶׁהִגִּיעוּ הַמַּיִם לְקִרְסוּלָיו, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חֶסֶר אֱמוּנָה.

כְּפִי הַנִּרְאָה לְשִׁכְנִים שֶׁלֶף יֵשׁ גַּם בֶּן סִפְקוֹת בְּאֱמוּנָה, וְאַף נִדְבֵק הַדָּבָר בְּד, כְּעֵין 'מִחְלָה מְדַבֶּקת'. עֲצָתִי הִיא שֶׁתַּעֲקֹר לְסִבִּיכָה בֵּה הָאוֹיֵר מִטְהַר מִחִידָקֵי הַסֵּפֶק, וְשֶׁב וּרְפָא לָךְ.

וְכָף יֵשׁ לוֹמַר בְּעִנְיָנוּ, נֹחַ עַל אֵף הַיּוֹתוֹ צַדִּיק מִצַּד עֲצָמוֹ, שְׁלֵם וְתָמִים לֹא כָּל פָּגָם, טִמְאַת דוֹר הַמְּבּוּל נֶאֱחָזָה בּוֹ בְּעַל כְּרָחוּ, בְּלֹא שֶׁתְּהִיָּה לוֹ שְׁלִיטָה עַל כָּף, שֶׁהִלָּא אָמְרוּ חֲזו"ל (רש"י ו, יב) שֶׁמַּרְבֵּי שְׁחִיתוֹת הַדוֹר אֵף בְּעָלֵי הַחַיִּים הַשְׁחִיתוּ אֶת דִּרְכָם וְנִזְקְקוּ מִיֵּן לְשִׁאֲנוֹ מֵינּוּ, וְאִם בְּעָלֵי הַחַיִּים כֵּן, אֲזִי וְדָאֵי נִגַּע הַדָּבָר גַּם בְּגוֹרְלוֹ שֶׁל נֹחַ. וְעַם הַיּוֹת שֶׁבְּשׂוֹנָה מִבְּעָלֵי הַחַיִּים אֲשֶׁר אֵינָם בְּעָלֵי בְחִירָה, וְכָל דִּרְגָתָם נִגְזְרַת מִמַּעֲשֵׂי הָאָדָם, הָרִי הַשְׁחִיתוֹ וְנִתְקַלְקַלָּה כָּל יִשׁוּתָם, נֹחַ מִפָּאֵת הַיּוֹתוֹ בְּעַל בְּחִירָה, לֹא נִתְקַלְקַל כְּלוֹ ח"ו, אֲלֹא רַק רַבִּי מַעֲט דִּבֵּק בּוֹ, מִפְּנֵי כֵן לֹא הָיָה שְׁלֵם וְתָמִים עַד כְּדֵי שִׁיְהִיָּה נֶצֶל בְּכַחוֹת עֲצָמוֹ. וּמִטַּעַם זֶה דִּרְךְ הַצֵּלָתוֹ שֶׁל נֹחַ הָיָה עַל יְדֵי בְּנִיּוֹתָהּ, כִּי הִכְרַח לְהִתְבַּצֵּעַ נְתוּק מִחֻלְט בֵּינוֹ לְבֵין הַסִּבִּיכָה, וְרַק כְּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה אוֹתוֹ נִתְקַן, וְנֹחַ הַסִּתְגָר בְּסִבִּיכָה טְהוֹרָה בֵּין דְּפָנוֹת הַתִּבְיָה, הָיָה שֶׁיָּף לְבַדֵּל אוֹתוֹ מִבְּנֵי דוֹרוֹ לְחַיִּים וְלֹא לְמוֹת.

וְכָף כָּל אָדָם, חַיִּב לְהַבְדִּיל מִחֲבֵרָה רָעָה, מִסִּבִּיכָה רָעָה, לְהִתְגוֹנֵן מִרוּחוֹת פְּרָצִים הַנוֹשְׁבוֹת בַּחוּץ, וּמִמְבּוּל הַדַּעֲוֹת הַמְקַלְקְלוֹת. וְהָיָה אוֹמֵר בְּעַל 'בֵּית אֲבָרָהָם', הִלָּא הַתִּבְיָה הָיְתָה מִחֻלְקַת לְשִׁלְשָׁה מְדוֹרִים, "תַּחְתָּיִם שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים תַּעֲשֶׂה", שְׁלֹשֶׁת הַמְדוֹרִים רוֹמְזִים לְשִׁלְשׁ תְּקוּפוֹת בְּחַיֵּי הָאָדָם, יָמֵי הַעֲלִיָּה עַד גִּיל עֶשְׂרִים, יָמֵי הַעֲמִידָה עַד גִּיל אַרְבָּעִים, וְיָמֵי הַיְרִידָה עַד גִּיל שְׁשִׁים, וּבְכָל אַחַת מִן הַתְּקוּפוֹת הִלְלוּ וְסִכְּנָתָה בְּצִדָּה, בְּשָׁנוֹת הַבְּחִירוֹת מִפְּעֻמַּת בּוֹ הַתְּאֻנָּה, בִּימֵי הַעֲמִידָה - הַקְּנָאָה, וּבִימֵי הַזְקָנָה - הַכְּבוֹד, עַל כֵּן רָאוּ לוֹ לְאָדָם לְהִסְתַּגֵּר בְּתִבְיָת נֹחַ, לִיצֹר סִבִּיכָה מִנְּגוֹנֵי הַגִּנָּה שֶׁל תּוֹרָה וַיִּרְאֵת שָׁמַיִם, וְלֹא לְהִסְחֹף אַחֵר הַסִּבִּיכָה.

ב. עֵיין רַמְבַּ"ן (בראשית מט, י): הַמִּתְקַשֶּׁה בַּדָּבָר יִקְרָא "קוֹהֵה" בַּלְשׁוֹן חֲכָמִים.

פְּרִשְׁת נח

הַשְּׁנִיָּה, שֶׁהוּא נח לְבָרִיּוֹת, וְלִכְּנ מִפְּרִש
בְּדוֹרוֹתָיו לְגִנְאִי, כִּי הוּא לֹא הָיָה נח לְבָרִיּוֹת
כְּאַבְרָהָם וּמִשָּׁה, שֶׁהֲצִילוּ אֶת דּוֹרָם. וְרִישׁ
לְקִיש סִבֵּר לְפָרֶש 'תָּמִים הָיָה בְּדוֹרָתוֹ' עַל
תִּבְת 'נח' הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא נח לְשָׁמַיִם, וְלִכְּנ
מִפְּרִש לְשִׁבַּח שָׁאֵם בְּדוֹר רְשָׁעִים הָיָה צָדִיק,
כֹּל שֶׁכֵּן בְּדוֹר שֶׁל צָדִיקִים, נִמְצָא שְׁאִינָם
חוֹלְקִים רַק בְּפִרוּשׁ הַפְּסוּק.

"מִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס - מִנְּפִים לוֹ מִזְכִּיּוֹתָיו"
אֲנִי אֹרְחָא, בְּהַקְשֵׁר לְדַבְּרֵי חו"ל הָאֲמֹרִים
לְעִיל "כֹּל מִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס מִנְּפִים לוֹ
מִזְכִּיּוֹתָיו", נִזְכֵּיר שְׁאֵלָה מִפְּרִשְׁמַת שְׁנֵתִּחְבֵּטוֹ
בְּהָאֲחֵרוֹנִים: כְּתִב הַרְמ"א (או"ח קפז, ד) מִי
שֶׁשִּׁבַּח לֹמֵר 'עַל הַנְּסִים' בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן, יוֹסִיף
בְּתוֹךְ שְׁאֵר 'הַרְחֵמֶן' - "הַרְחֵמֶן הוּא יַעֲשֶׂה
לָנוּ נְסִים כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בַּיָּמִים הָהֵם, בַּיָּמִי
מִתְחִילָה...". אוֹ לְחִלּוּפִין "בַּיָּמִי מְרַדְּכִי
וְאַסְתֵּר...". וְלִכְאוּרָה בִּיצֵד אֲנוּ מְבַקְשִׁים נְסִים,
הֲלֹא לְמַדְנוּ שְׁמִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס מִנְּפִים לוֹ
מִזְכִּיּוֹתָיו?

וְנֹאמְרוּ בְּזֶה תְרוּצִים רַבִּים, וְנִמְנָה כְּמָה מֵהֶם:

א. בַּסֵּפֶר 'יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב' (פ' לך לך), לְגִזְאוֹן
רַבִּי יַעֲקֹב אֹרְנֶשְׁטֵיין מְלַבֹּב וְצ"ל, כְּתִב: וְיִשׁ
לֹמֵר דְּמָה דְּאֲמַרִּינֵן 'מִנְּפִין לוֹ מִזְכִּיּוֹתָיו' הִינּוּ
בְּגִס נִסְתֵּר שֶׁנַּעֲשֶׂה לְאָדָם, אֲבָל בְּגִס מִפְּרִשְׁמַת
שֶׁהִכֵּל רֹאִין שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס בְּהַשְׁגָּחָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
הִנֵּה לְעִמַּת מָה שֶׁמִּנְּפִין לוֹ מִזְכִּיּוֹתָיו נִתְפָּרֵס
לוֹ זְכוּת מְחַדֵּשׁ, שֶׁעַל יָדוֹ נִתְפָּרֵס וְנִתְקַדֵּשׁ
שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּבְזֶה בָּאֵר אֶת מַחְלַקַּת הָאֲמֹרָאִים הַמּוֹבָאֵת
בְּמִסְסַּכַּת שְׁבַת, שֶׁהִזְכֵּרְנוּ לְעִיל, גִּבִּי אוֹתוֹ אִישׁ
שֶׁהִינִיק אֶת בְּנוֹ, שְׁאֵכֵן דַּעַת שְׁנֵיהֶם אִמַּת
צָדִיקוֹ יִחְדּוּ, כִּי מִצֵּד אֶחָד - נִגְרַע לוֹ מִזְכִּיּוֹתָיו
שֶׁהִיוּ לוֹ קִדְּם מַעֲשֵׂה הַגִּס, וּמִמִּילָא גְרוּעַ אָדָם
זֶה, וְלַעֲמַת זֶה - הַעֲבָדָה שֶׁעַל יָדוֹ נִתְפָּרֵס
שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה, נִחְשָׁבֶת לוֹ לְזְכוּת חֲדָשָׁה,
וּמִמִּילָא כְּמָה גְדוֹל אָדָם זֶה.

אֲלֹא תִרְץ בְּאִפֶּן אַחֵר: מִסֵּפֶר בְּגִמְרָא (שְׁבַת
ג, ב) אָדָם אֶחָד מֵתָה אִשְׁתּוֹ, וְהִנִּיחָהּ לוֹ בֵּית
לִינֵק, וְלֹא הָיָה לוֹ שֹׁכֵר מִיִּנְקָתָהּ, וְנַעֲשֶׂה גִּס
וְנִפְתָּחוּ לוֹ דִּדִּין כְּשֶׁנִּי דָּדִי אִשָּׁה, וְהִינִיק אֶת
בְּנוֹ. נִחְלָקוּ בְּזֶה ב' אֲמֹרָאִים, רַב יוֹסֵף אָמַר:
בֹּא וּרְאֵה כְּמָה גְדוֹל אָדָם זֶה, שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס
בְּזֶה! אֲבִי אָמַר: אֲדַרְבֶּה, כְּמָה גְרוּעַ אָדָם זֶה
שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לוֹ סִדְרֵי בְּרִאשִׁית!.

וּפְרִשׁ בַּסֵּפֶר 'אֶהֱלֵ יַעֲקֹב' (שְׁפַת הַיָּרִיעָה בְּשַׁלַּח)
שֶׁב' הַשִּׁטּוֹת אֵינֵן חוֹלְקוֹת, רַב יוֹסֵף שְׁאֹמֵר
'כְּמָה גְדוֹל אָדָם זֶה', כֵּן הוּא הָאִמַּת, וְדֹאִי
הָיָה גְדוֹל בְּצִדְקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁהִלָּא
לוֹלִי זֶה לֹא הָיָה נַעֲשֶׂה לוֹ גִּס גְדוֹל וְשֶׁנִּי
סִדְרֵי הַטֵּבַע. וְאֲבִי שְׁאֹמֵר 'כְּמָה גְרוּעַ אָדָם
זֶה', כּוֹנֵנָתוֹ לְאַחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס גְדוֹל שֶׁכּוֹנֵנָה
וְדֹאִי נִכּוֹ לוֹ הַרְבֵּה מִזְכִּיּוֹתָיו, דְּלִמְדוּנָהּ חו"ל
(שְׁבַת לב, א) כֹּל מִי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס מִנְּפִים לוֹ
מִזְכִּיּוֹתָיו, נִמְצָא הֵגֵם שֶׁקִּדְּם הֵגֵם הָיָה אוֹתוֹ
אִישׁ אָדָם גְדוֹל וְעֵתִיר זְכוּת, לְאַחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה
לוֹ הֵגֵם הַפֶּדֶד לְהִיּוֹת עֲנִי בְּזְכוּת, וּמִמִּילָא כְּמָה
גְרוּעַ מַצְבּוֹ.

כֵּן הַעֲנִין כָּאן, רִישׁ לְקִישׁ הַדּוֹרֶשׁ לְשִׁבַּח,
מִפְּרִשׁ הַכְּתוּב עַל הַזְמַן קִדְּם שֶׁנִּכְנַס נח לַתֵּבָה,
דְּוִדָּאִי הָיָה לוֹ זְכוּת הַרְבֵּה. וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּרִשּׁוֹ
לְגִנְאִי, וּמִפְּרִשׁ הַכְּתוּב עַל זְמַן שִׁיּוֹצָא מִן
הַתֵּבָה, שְׁאֵז גְרַע זְכוּתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ גִּס.
וּמַחְלַקַּתָּם אֵינָה אֲלֹא בְּפִרוּשׁ הַפְּסוּק: רִישׁ
לְקִיש סִבֵּר כִּיּוֹן שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל
נח, מִסְתַּמָּא גַּם תִּבְת 'בְּדוֹרוֹתָיו' בָּא לְשִׁבַּח,
וְרַבִּי יוֹחָנָן סִבֵּר שֶׁתִּבְת 'בְּדוֹרוֹתָיו' לְגִנְאִי, כִּיּוֹן
שֶׁכְּתִבָּה הַתּוֹרָה 'הָיָה בְּדוֹרָתוֹ' - מִשְׁמַע
בְּדוֹרוֹתָיו דְּוָקָא וְלֹא בְּדוֹרוֹת אֲחֵרִים, וּבְהִכְרַח
דְּקָאִי עַל זְמַן יִצְיָאָתוֹ מִן הַתֵּבָה.

עוֹד בָּאֵר רַבְּנוּ יוֹסֵף חַיִּים זִיע"א ב'ב'ן
יְהוּדֵי, עֲנִין 'יֵשׁ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאִי', עַל
פִּי מָה שֶׁדְּרִשּׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ (מְדַרְשׁ אֲגָדָה וּפְסִי"ז)
בְּכַפֵּל הַלְשׁוֹן 'אֵלָּה תוֹלְדֵת נח נח' - נח
לְשָׁמַיִם, נח לְבָרִיּוֹת, וּמִמִּילָא רַבִּי יוֹחָנָן מִפְּרִשׁ
'תָּמִים הָיָה בְּדוֹרָתוֹ' מוֹסֵב עַל תִּבְת 'נח'

נמצא שבנס גלוי, אכן הזכיות מתנכות בסבת הנס, אולם כנגדן מצטברות זכיות חדשות של 'קדוש ה', ומוכן מעתה שאנו מבקשים על נסים, כי ביחס לנסים גלויים לית לן בה.

ג. נס הנעשה לאדם יחיד, אזי מנפין מזכיותיו. אולם נס הנעשה לרבים - אין מנפין להם מזכיותיהם, ובכרפת 'הרחמן' אנו מבקשים נסים ביחס לכלל ישראל, ולא ביחס לאיש הפרטי. (שערי תשובה או"ח סו"ס קפו, חכמת שלמה או"ח סי' תרפב, מצפה איתן תענית כד, ב).

ה. הגאון רבי יהודה איטח שליט"א (אבני חן וישלח) תרץ על פי דברי 'תוספות ישנים' על הגליון (שבת שם), שהקשו לשיטת אבני, הלא מצינו גבי מרדכי היהודי, שאמרו חז"ל (ב"ר פ"ל) על הפסוק 'ויהי אמן את הדסה' שנפתחו למרדכי שני דדים כדדי אשה והניק את אסתר, ולא אמרו עליו חז"ל שהוא גרוע. ותמצו שלמרדכי היה שכר מיניקה אך לא מצא מיניקה, ממילא אין זה נחשב לו לגריעות, אבל אותו אדם שנעשה לו נס בגלל שלא היה לו שכר מיניקה, עליו אמרו כמה גרוע איש זה.

וכונתם שאצל אותו איש שהבעיה היתה חסרון פיס, אם היתה לו זכות גדולה עד שיעשה לו נס כזה בגופו, הרי קל יותר לזמן לו ממון באחת הדרכים הטבעיות והיה לו שכר מיניקה, מבלי להגיע לשנוי טבע בגופו - ולכן זה גורם למעוט זכיות. אבל אצל מרדכי, שלא מצא גם מיניקה, לא היתה דרך אחרת, וגם אם מגיעים לשנוי טבע אין נכון זכיות מחמת זה.

מעתה מישיב, כי כאשר עם ישראל מבקש מהקדוש ברוך הוא שיעשה לו נסים, הבונה למצבים שאין דרך מוצא אחרת לולא הנס, וממילא אין מנפים מן הזכיות בגין כן.

ד. עוד תמצו (עי' אמרי חן וישלח, לגאון רבי אלחנן הלפרין אב"ד לונדון) היות ואנו מבקשים בקשה זו בחנכה ובפורים, שהם ימים שארעו

בהם נסים, יש בכח אותם ימים לגרם נסים גם לעתיד, וכיון שהנס בא מלח קדשת היום ולא מלח מעשי האדם, אזי אין מנפים מזכיותיו. ובפרט שהזכרנו מספר פעמים מהספרים הקדושים, שבכל חג וחג מתנוצצת הארה מיוחדת השייכת לתכן החג, אזי בחנכה ופורים מתנוצצת הארה של נס, וכל הנסים הבאים באותה עת - מהיום מבחינה רוחנית המושך ישיר לגס הראשון שנעשה לאבותינו.

ה. וכתב בספר 'דברי סופרים' (אות ח') לרבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל: "כל הצלה קרוי נס מנסים נסתרים, וגם על זה מנפין מזכיותיו, ועל כן אין לאדם לבקש מה' יתברך אלא ההכרחי לקיום הגוף, שזה הכרח לנכרא, דמאן דיהיב חיי על פרחי יהיב מזוני. ומה שמצינו בחז"ל ענין בקשה על העשר: מה יעשה ויעשיר? יבקש רחמים כו' (נדה עא, ב) ועוד אמרו (בבא בתרא כה, ב) הרוצה שיעשיר יצפין, הינו למי שמכיר בנפשו שהוא צריך את זה לעבודת ה', שיוכל לעבדו על ידי זה בהרחבת הלב יותר... וממילא יכול לבקש, ובה אין מנפין מזכיותיו, אדרבא מוסיפין גם על זכיותיו כיון שהשתדלותו בעשר הוא גם כן זכות לשם שמים".

מתוך גנותו - אתה למד שבחו

ובספר 'פרדס יוסף' באר באפן נוסף: נאמר בפסוק 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהלת ז, כ), יחטא מלשון חסרון, כלומר אי אפשר לאדם שיהיה משלם בלא חסרון. כפי שמספרים: גביר אחד היתה לו בת יחידה שהגיעה לפרק הנשואין, כל השדוכים שהציעו לפניה היה ממאן בהם, לכל חתן מצא חסרון, ונלאו השדוכים להשביע את רצונו. פעם אחת בא אליו שדכן והודיע לו כי מצא עבורו בחור משלם בכל, ללא שום חסרון, רק שהוא דר ברחוק מקום. ענה הגביר ואמר: אין הדבר מהיה בעיה עבורי, ונסע עמו לראותו. בהגיעו לבית הבחור, הביט העשיר על החתן ונתת

פְּרִשְׁת נח

התמקד בחכמה, התעמם שבחי ביפי, וכן הלאה והלאה. אולם אותו אדם שאמר כי יש בי חסרון קטן, משמע שחיון מחסרון זה הריני משלם בהכל, בין בעשר ובין בגבורה, בין בחכמה ובין ביפי, והכל שונה לטובה, זהו השבח הכי גדול שאפשר...

מחייב האדם למצות מלא כחותיו?

ובעלי המוסר מצאו בדברי רש"י הרגש נפלא, "לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום", לכאורה איזו תביעה יש כאן? וכי על האדם מטל להיות צדיק ביחס לכל הדורות כלם? ובפרט שמעתה איך ידע האדם מה עליו עוד לעמל ולטרח, אולי כמה שיעמל ויגיע, כאשר תגיע נשמתו לבית דין של מעלה יאמרו לו, אלו היית בדור פלוני ופלוני לא היית נחשב כלום?

אלא, יסוד הדברים הוא שאדם צריך למצות את הכחות הקיימים בו עד הקצה האחרון, מעבר לכחותיו - אין עליו תביעה, אולם כל עוד בידו להשיג עליה בעבודת ה' במסגרת כחותיו, הרי הוא מחייב בכך, ואדרבה יתבע אם לא ימצה את עצמו עד תום.

נדבר זה למדנו מהלל הזקן, אמרו חז"ל (יומא לה, ב): "תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי, אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל? אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום יום היה עושה ומשתפר בטרעפיק, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתפר, ולא הניחו שומר בית המדרש להפגס. עלה ונתלה וישב על פי ארבה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ויתקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה

לאחריו, מדבר היה בבחור סומא, חגר, חרש ואלם ועוד. "מה זאת" - צעק הגביר - "וכי להתל בי אתה אומר?", ענה השדכן: "הנה חפצת חתן ללא חסרון, זה הוא, כי חסרון שיף לומר אם יש מעלות, לזה אין בו שום מעלות".

כן כאן אצל נח, ב' השיטות אינן חולקות, אלא משלימות זו את זו, כי בכל אדם בעל מעלה בכל שיהיה - ימצאו חסרונות, כמאמר הפסוק שהזכרנו לעיל 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', ומי שאין בו חסרונות - אזי גם מעלות לא ימצאו בו!

ובספר 'אוצרות התורה' מוסיף על דבריו: אדם שאומרים עליו מעט חסרון, זהו שבח גדול עבורו, כי מזה נשמע שבשאר דברים משלם הוא. ואם אמרו חז"ל על נח שהחסרון היחיד שלו שבדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, הרי זה סימן שבדורו היה משלם, והלואי שיאמרו על כל אחד שהוא משלם לגבי דורו, נמצא שמגנותו אתה בא לידי שבחו.

כעין המספר על מלך שהתפאר בכבודו, והציע פרס גדול למי שישבח אותו באפן הנעלה ביותר. הגיעו גדולי המליצים אל ארמון המלוכה, ועמדו לפני המלך עם מיטב יצירותיהם, האחד שבח את עשרו של המלך, השני את גבורתו, השלישי את חכמתו ותרבותו, הרביעי את יפיו, אולם אף אחד לא זכה. המשוררים כבר לא ידעו במה יש עוד לשבח את המלך ונלאו מלבוא. עד שהגיע איש אחד ואמר: החטם של המלך ארך מכלם... ולתדהמת כלם הוא זכה בפרס.

שאלו המשרתים את המלך, הלא כל המשוררים הרעיפו עליך שבחים אדירים, וזה אדרבה מצא בך חסרון, ואיך יתכן שהוא הזוכה? ויען המלך ויאמר: אכן כל אחד שבח אותי, אולם כאשר פלוני שבחני בעשר, התעמם שבחי בחכמה, וכאשר אלמוני

פְּרִשֵּׁת נח

למְרוּמִים. וְאֵכֶן זֶהוּ פֶשֶׁר הַתְּבִיעָה מִנַּח עַל שְׁלֹא הִגִּיעַ לְמַעַלְת אַבְרָהָם, שֶׁהָרִי אֶת הָאָדָם תּוֹבָעִים עַל מָה שֶׁבִּאֲפִשְׁרוּתוֹ לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשָׂה, וְעַל אֵף שֶׁהָיָה נח בְּדוֹר הַמַּבּוּל, דוֹר שֶׁל רָשָׁעִים, גָּלוּ לָנוּ חֲזוֹ"ל כִּי מִבְּחִינַת הַכַּחוֹת הַטְּמוּנִים בּוֹ הָיָה בִּאֲפִשְׁרוּתוֹ לַהֲגִיעַ לְמַעַלְת אַבְרָהָם, אֲלֹא שֶׁהוּא לְכַאוֹרָה לֹא שָׂאֵף לָכֶּה, וְלֹא הִסְפִּיק לַהֲיֹת צַדִּיק 'בְּדוֹרוֹתָיו', וְעַל כֵּן הַתְּבִיעָה!

מְנַהֵיג שְׂאִין לוֹ מִתְנַגְּדִים - פָּגָם יֵשׁ בּוֹ

וְהַצַּדִּיק רַבִּי יִחְזַקְאֵל מִקּוֹזְמִיר, הָיָה אוֹמֵר בְּעִנְיָן זֶה: שֶׁבָּחוּ וְגִדְּלוּ שֶׁל אִישׁ צַדִּיק תָּמִיד, הוּא בִּכְךָ שֶׁיֵּשׁ שְׂדוּרָשִׁים אוֹתוֹ לְגִנְאִי, שְׂאֵם רוֹאֶה אֶתֶּה מְנַהֵיג צְבוּרֵי שְׂאִין לוֹ מִתְנַגְּדִים, אֲלֹא הַכֹּל דוּרָשִׁים אוֹתוֹ לְשִׁבַּח - סִימָן מִבְּהֶק הוּא שֶׁהָאִישׁ מְלֹא שֶׁקֶר וְחִנְפָּה, וּמוֹצֵא דְרָכִים מִחֻמּוֹת לַחַיּוֹת בְּשִׁלּוּם עִם הַכֹּל וְלִשְׂאֵת חֵן וְחֶסֶד בְּעֵינֵי הַכֹּל. לְעֻמַּת זֹאת מְנַהֵיג דְּגוּל, שֶׁצָּדֵק וְאַמֶּת מְשֻׁמָּשִׁים בְּקִבְעוֹת נֵר לְרִגְלָיו וְאוֹר לְנִתְיָבָתוֹ - מְעוֹרֵר כְּנֻגָּדוֹ דְּבָרֵי קִטְרוּג וְשִׁטְנָה מִצַּד רָשָׁעֵי הַדּוֹר שְׂאִינָם מוֹכִנִים לְהַשְׁלִים עִם דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁל מְנַהֵיגָם. מְנַהֵיג מְסוּג זֶה הָיָה גַּם נח, לִכֵּן נִמְצְאוּ מִתְנַגְּדִים וּמַלְעִיזִים שֶׁלֹּא הִסְסוּ לְדַבֵּר בְּגִנוּתוֹ, וְהָרִי שִׁבַּח הוּא לוֹ!

יִרְאֵת ה' - אֲמֻצְעִי לַהֲגִיעַ לְאַהֲבַת ה'

וּבִסְפָּר 'נְתִיבוֹת שְׁלוֹם' לְאַדְמוֹ"ר מְסֻלּוֹנִים זצ"ל מְבָאֵר הַדְּבָרִים עַל דֶּרֶךְ הָעֲבוּדָה:

עַל אֲמָרוֹ 'אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נח', פֶּרֶשׁ רַש"י "וּבְאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר 'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי', 'אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו', נח הָיָה צָרִיף סַעַד לְתַמְכוּ, אֲבָל אַבְרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק וּמִתְהַלֵּךְ בְּצַדִּיקוֹ מֵאֲלֵיוֹ", וְצָרִיף בְּאוֹר מָה שֶׁבִּאֲפִשְׁרוּתוֹ לַהֲגִיעַ לְמַעַלְת אַבְרָהָם?

וְהִנֵּה אִם נִתְבּוֹנֵן נִיכָח, שֶׁבִּנְחָנָה נֶאֱמַר 'אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נח' דִּהְיָנוּ שֵׁם שֶׁל מִדַּת הַדִּין, וּבְאַבְרָהָם נֶאֱמַר 'ה' אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו', שֵׁם שֶׁל מִדַּת הַרַחֲמִים, וְאֵכֶן בְּעֲבוּדַת ה' יִשְׁנָם

לְאַבְטָלִיוֹן: אַבְטָלִיוֹן אָחִי! בְּכָל יוֹם הַבֵּית מֵאִיר, וְהַיּוֹם אֶפֶל, שְׂמָא יוֹם הַמְּעֻנָּן הוּא? הַצִּיצוֹ עֵינֵיהֶן וְרָאוּ דְמוּת אָדָם בְּאַרְבָּה, עָלוּ וּמִצְאוּ עָלָיו רוּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת שָׁלֵג. פֶּרְקוּהוּ, וְהִרְחִיצוּהוּ, וְסָכוּהוּ, וְהוֹשִׁיבוּהוּ כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה. אֲמָרוּ: רָאוּי זֶה לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשִּׁבְתָּה."

הַלֵּל מִבֵּין שְׂאֵי אֲפִשְׁרֵי לוֹ לְהַכְנִס וְלִלְמַד תּוֹרָה דֶּרֶךְ הַפֶּתַח, וְהוּא מִחֻפְשׁ דֶּרֶךְ אַחֲרֵת שֶׁעַל יָדָהּ נִתֵּן לְהַקְשִׁיב לְדִבְרֵי הַתּוֹרָה, עוֹלָה לְגַג וּמִקְשִׁיב דֶּרֶךְ הָאֲרָבָה, הַיָּמִים יָמֵי שָׁלֵג, הַלֵּל מִעֲמִיד עֲצָמוֹ כְּמַעֲט בְּסִכְנַת חַיִּים, אֲבָל כָּל עוֹד שֶׁהִמָּצֵב לֹא הִגִּיעַ לְפָקוּחַ נֶפֶשׁ, הָרִי מְחִיב הָיָה לְפַעֵל כְּפִי שֶׁפָּעַל. וְעַבְדָּה הִיא שֶׁהִנְהִיגְתוּ מִהוּיָה תְּבִיעָה עַל כָּל עֵינֵי וְעֵינֵי שְׂבִיטָא, לְלַמֵּד שֶׁכָּל אָדָם חַיִּב לְמַצּוֹת אֶת כַּחוֹתָיו וְיִכּוּלוֹתָיו עַד הַקְצָה הָאַחֲרוֹן, וְלֹא לַעֲשׂוֹת 'הִנְחוֹת' לְעַצְמוֹ בְּשׁוּם פָּנִים וְאֶפֶן. הָרִי זֶה חוֹבָה גְּמוּרָה!

וְכֵן מְצִינוּ אֲצֵל גְּאוֹן יִשְׂרָאֵל רַבִּי יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל קִנְיָבְסְקִי - הַסְטִיפֶלֶר זצ"ל - שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ חָזַל בְּצִבָּא הָרוֹסִי, פַּעַם אַחַת הִצְרִיף לְשֹׁמֵר בְּלִיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ, הַשּׁוֹמֵר שֶׁלְּפָנָיו הֵנִיחַ אֶת מְעִיל הַשּׁוֹמְרִים עַל הָעֵץ וְהַלֵּף. כְּשֶׁהִגִּיעַ הַסְטִיפֶלֶר לְקַחַת אֶת הַמְּעִיל כְּדֵי לְהִתְגַּוֵּן מִפְּנֵי הַכְּפוֹר הַמְּקַפֵּי, רָאָה אֶת הַמְּעִיל עַל הָעֵץ, וְיָדַע אֶת הַחֲלָכָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים כִּי בְּשַׁבַּת אֲסוּר לְהוֹרִידוֹ מִהָעֵץ. אֲמָנָם מֵאִידֶךְ גִּיסָא הָיָה זֶה 'פָּקוּחַ נֶפֶשׁ' לְעַמֵּד כָּל הַלַּיְלָה לֹלֵא מְעִיל בְּקֶר הַסִּיבִירִי, אֵף הוּא אָמַר לְעַצְמוֹ: הָרִי אֲפִשְׁרֵי לְהִתְחַזֵּק מִעֲמִיד כְּחֵמֶשׁ דְּקוֹת וְלֹא לַהֲגִיעַ לְפָקוּחַ נֶפֶשׁ, וְאִם כֵּן אֲמַתִּין חֵמֶשׁ דְּקוֹת, וְאִם אֲרֻגִּישׁ שֶׁהִנֵּה הִגִּיעַ הַרְגֵּעַ הַמְּכָרִיעַ - אֲלֹכֶשׁ אֶת הַמְּעִיל. עָבְרוּ חֵמֶשׁ דְּקוֹת וְשׁוּב אָמַר לְעַצְמוֹ, הָרִי נִרְאָה שֶׁגַּם עוֹד חֵמֶשׁ דְּקוֹת אֵינֶן בְּכָלֵל פָּקוּחַ נֶפֶשׁ, נִמְשִׁיף לְהִמָּתִין. וְכֵן עָבְרוּ לָהֶם חֵמֶשׁ דְּקוֹת וְעוֹד חֵמֶשׁ, עַד שֶׁהָאִיר הַשַּׁחַר...

זֶה תִּהְיֶה הַתְּבִיעָה מֵאֲתַנּוּ, עַד כְּמָה בְּכַחוֹת לַעֲשׂוֹת. יֵשׁ בְּאָדָם כַּחוֹת נִסְתָּרִים עֲצוּמִים, שֶׁעִם רְצוֹן חֹזֵק וְיִרְאֵת שְׂמִים, הוּא יָכוֹל לְהַעֲפִיל

פְּרִשֵּׁת נח

דורו של נח מהם הוחל עולם התקון, הוא יראת ה', וכאשר נבנה יסוד בריא של יראת ה' כדבעי, אפשר לה להתנוצץ הארת אברהם אבינו, שהיא מדת החסד, מדת אהבת ה'.

וכן איתא ב'יסוד העבודה' מרבנו האר"י, לכל יום מבריא את העולם - יש את היעוד המיוחד לו, וכן לכל אדם - היעוד המיוחד לו, ולכל דור - היעוד המיוחד לו. אזי מה תכלית דורו של נח? 'פקודא קדמא', לעבד את ה' במדת היראה, ונח אכן השלים את תפקידו ויעודו בזה, ולכן מזכירה התורה שנח היה 'תמים בדורותיו' ומיד באותה נשימה, 'את האלקים התהלך נח', דהיינו שנח היה תמים ושלם בעבודת היראה, הנרמזת בשם אלקים. ואדרבה אלו נח היה עוסק במדת האהבה - לא היה ממלא את היעוד והתקון שלו כדבעי.

ומובן לפי זה, 'יש דורשים לשבח, ויש דורשים לגנאי', מר אמר חד ומר אמר חדא ולא פליגי, אכן ביחס לדורו שתכליתו מדת היראה, היה נח במעלה רבה ועצומה, אולם ביחס לדורו של אברהם, שיעודו בבחינת אהבה, לא היה נחשב לכולם, כי מדת היראה היא אמצעי להשגת האהבה, אולם כאשר משיג האדם את מדת האהבה, אזי אינו צריך כבר ליראה ואינה נחשבת לכלום מבחינת מהלך עבודתו.

ולכן בנח נאמר 'את האלקים התהלך נח', מדת הדין - יראת ה', ואצל אברהם נאמר 'ה' אשר התהלכתי לפניו', מדת הרחמים - אהבת ה'. ומשעם זה מצינו שאברהם עסק בגיור בני אדם והקנסתם תחת כנפי השכינה, 'את הנפש אשר עשו בחרן' (בראשית יב, ה וברש"י) לעמת זאת לא מצינו שנח גיר בני אדם, והשעם כי דין ויראה - יסודם בצמצום, ואין בהם התפשטות, לעמת זאת אצל אברהם,

ב' דרכים, יש אהבת ה' ויש יראת ה', ורמזו הדבר בתבה הראשונה במקרא, 'בראשית' - ב' ראשית, הקשר בין העולם לבוראו משתת על ב' יסודות, אהבה ויראה, כמו שאמרו בהקדמת הזר: 'פקודא קדמא' - זו יראת ה', 'פקודא תנינא' - זו אהבת ה'.

מה הפונה 'פקודא קדמא'? המצוה הראשונה, תחלת עבודת האדם, היא יראת ה', ואף על פי שהאהבה גבוהה במעלתה מהיראה, כאשר בונים בנין, חייב הוא להיות משתת על יסודות איתנים, וכך בעבודת האדם, הלא נאמר 'כי יצר לב האדם רע מנעריו', באדם מטבע כח הרע, וכל זמן שלא זכך את הרע שבו, אין הוא יכול להגיע לאהבת ה' ומעלת הדבקות, שהיא התכלית של כל התורה, והדרך ההתחלתית לעקר את הרע שבו - היא יראת ה', כמו שנאמר 'ראשית חכמה יראת ה'', לדעת שיש דין ויש דין, וכלשון הרמ"א (אור"ח א, א) בשם ה'מורה נבוכים': "כשיש האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: אם יסתיר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד ה' יתברך ובושתו ממנו תמיד".

ולאחר שיקנה בעצמו את היסוד, יראת ה', אזי יוכל לטפס במדרגות הסלם עד הגעתו לאהבת ה' ודבקות בו יתברך, אולם ללא יסוד היראה - לא שייך להגיע לידי אהבה.

בחינת נח - יראה, בחינת אברהם - אהבה
וכמו שאישיותו הרוחנית של האדם הפרטי נבנית באופן הזה, יראה קודמת לאהבה, כך הוא בדייק המבנה הרוחני של האנושות כולה: 'פקודא קדמא', תפקיד הדורות הראשונים,

ג. כידוע מספר יצירה (פ"ו מ"א) עולם, שנה, נפש, הם בחינות מקבילות זו לזו, וכשם שבבנין הנפש יראה קודמת לאהבה כאמור, כך בבנינו של עולם, נח בחינה של יראה, ואברהם בחינה של אהבה, וכן בשנה: ראש השנה ויום כפור בחינה של יראה, וסכות בחינה של אהבה [עין שיחתנו לחג סכות ('אשיחה בחקיר' דברים עמ' תלט) ושאבתם מים בששון' - דסכות תשובה מאהבה, על כן הדורות שהשלכנו בתשליר הפכו לזכיות, ואנו שואבים אותם חזרה].

פְּרִשֵּׁת נח

וכך אצל כל אדם, בעת שפוחז עליו יצרו, ואין הוא יודע כיצד להנצל ממנו, יחדיר בעצמו מדת היראה, וכך יוכל להנצל. ואפלו אברהם אבינו, עמוד החסד והאהבה, בעת נסיון העקדה נאמר בו "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", והרי אברהם בחינת חסד, ואיך שיך להגדיר אותו 'ירא אלקים'? אלא כיון שנסיון העקדה נסיון קשה ביותר, וראה אברהם אבינו כי אין ביכולתו מצד עצם טבעו לעמוד בנסיון שכזה, על כן החדיר בעצמו מדת היראה. וכך פרש רבנו האר"י את לשון 'עקדה' - לשון קשירה; העוקד, אברהם אבינו, קשר וחבר עצמו למדתו של הנעקד, יצחק אבינו, שהיא מדת היראה, כנאמר "וילכו שניהם יחדיו", חבור וקשור זה בבחינתו של זה.

התורה הקדושה היא נצחית, שום דבר לא נכתב בה לבטלה חס ושלום, כל משרתה ללמד אותנו דרכי הנהגה נאותים בעבודת הבורא, ולא לחנם העמידה מולנו את עבודת נח ודורו, אפלו שהיו בעקרים יפים לשעתם, ללמדנו כי ראוי לו לכל אדם להשתלם בכל בחינות העבודה, וכל רגע נתון בימי חייו ובכל מצב וסיטואציה, להתבונן איזו דרך עבודה מתאימה לו, מהו יעודו של אותו הרגע, ולשלף מ'ארגז הכלים' העומד לרשותו את ההנהגה הנכונה והנאותה, שעמה יצליח את הרגע בשלום, שלם בגופו ושלם בנפשו ובנשמתו.

"בשעת המפזרים - בנס"

ויש להעמיק עוד יותר ולומר, כי טמאת דורו של נח, גרמה לכך שמכרח היה להתנהג באופן של יראה וצמצום, האויר היה כל כך מזוהם מבחינה רוחנית, עד כדי שלוש שקה נח בחברת בני דורו, לא היה יכול להשפיע עליהם, אלא אדרבה היה משפיע מהם, לכן לא נסה לגיר אותם ולהכניסם תחת פנפי השכינה. לעומת זאת דורו של אברהם היה דור מטהר יותר, מה שהקנה לאברהם אבינו את היכולת להתפשט ולהרחיב גבולות הקדושה.

עמוד החסד והאהבה, בחינתו התפשטות, ומכאן הנטייה להרחיב את מעגל המאמינים, ולהשפיע על העולם עוד ועוד.

המקום והזמן בהם מכרחת היראה

ובפרט התאימה דרך עבודתו של נח למצב דורו, שהלא היה זה דור ירוד ומשחת עד היסוד, עד כדי שנאמר (בראשית ו, יב) "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", ואיתא ברש"י: אפלו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן. ומהי העצה להנצל בדור ירוד שכזה? רק עצה אחת, והיא יראת ה', להחדיר לעצמו שיש דין ויש דין, יש אלקים שופטים בארץ אפלו שבמבט שטחי 'איש הישר בעיניו יעשה', רק על ידי היראה שיך להכניע כח טמאה שכזה ולא להסחף אחריו.

וכתב בעל 'בית אברהם' על הפסוק (משלי לא, ל) "אשה יראת ה' היא תתהלל", 'אשה' הינו תאונת אשה, 'יראת ה' היא תתהלל' רק בכח יראת ה' לנצח תאונה שכזו, כי הבא בדרך אהבת ה', יכול להגיע גם לאהבות בלתי ראויות, וכל שכן בדור משחת כדור המבול, לכן הכרח נח למדת היראה כדי להנצל.

ועל דרך זה יובנו דברי יעקב אבינו, בראתו את בני יוסף במצרים (בראשית מח, ח): "וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה", 'מי אלה' אותיות 'אלהים', ראה אותם עובדים את ה' במדת היראה, ותמה על כך מדוע אינם עובדים במדת האהבה, שהיא דרגה גבוהה יותר, על כן ענהו יוסף: "ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלהים בזה", בזה - בארץ טמאה שכזו, מכרח אני לחנכם במדת היראה, רק כך יוכלו לצלח בשלום את מבחן החיים בארץ מצרים, ערות הארץ. ובזה תפשו הפסוקים בהם אנו עוסקים "נח איש צדיק תמים היה בדורתו" דהינו בדור ירוד וטמא כמו דור המבול, על כן "את האלקים התהלך נח", נקט בדרך מדת היראה.

פרשת נח

אומרת התורה (בראשית ו) "ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס: וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ: ויאמר אלהים לנח קן כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ".

חטאיהם של דור המבול מציגים בלשונות של השחתה; 'ותשחת', 'נשחתה', 'השחית', לשון השחתה מבטאת בתורה ענין פגם הברית, כנאמר אצל אונן (בראשית לח, ט) "ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו", משמע עקר חטאם היה בפגם הברית וחסר קדשה, אולם מאידך אנו מוצאים גם בן חטא של חמס וגזל, 'ותמלא הארץ חמס', וכמבאר בגמרא (הובא ברש"י שם) "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".

ומעתה יש להבין, מה היה חטאם העקרי, חטא הקדשה או חמס וגזל? וכן צריך באור מהו שפרכה התורה את ב' העניינים יחד, 'ותשחת... ותמלא הארץ חמס', משמע שיש קשר ושייכות בין שני סוגי חטאים הללו.

אלא יבאר, שאכן חסר קדשה וגזל, הנם שני דברים - אף קשורים הם זה בזה, כיצד באו לידי חמס וגזל? על ידי חסר קדשה, שהלא גזל הוא מהחטאים שהשכל מחייב הרחקתם, מגוי הוא בשבע מצוות בני נח, ואיך שייך להבין שדור שלם אחז בגזל וחמס כבדרך שפשגרה? אלא פאשר אדם חוטא ופוגם בקדשה, ובפרט בהוצאת שכבת זרע לבטלה ר"ל, אשר כידוע הנרע מקורו במח, הרי מוחו נפגם ונהיה מטמא, עד שאפלו חטא של גזל שכל בר דעת ירחיקו, הפך אצל דור המבול לארח חיים.

וכן באנשי סדום נאמר (בראשית יג, יג) "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד", מה הפונה 'רעים'? זאת נלמד ממה שנאמר בער בנו של יהודה: "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'", וברש"י: "כרעתו של אונן משחית זרעו, נמצא שגם אנשי סדום התחילו בעוון פגם

וכן הורונו חז"ל (ברכות סג, א): "בשעת המכניסין - פזר, בשעת המפזרים - כנס. ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו - פזר, ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו - כנס".

ובזה נאיר באפן אחר את דברי רש"י: "בדורותיו - יש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום", שחלילה להם לרבותינו לדרש את נח עצמו לגנאי, אלא את דורו של נח דרשו לגנאי, שבדור טמא שכזה הצריך נח לאחז בהנהגה זו של צמצום, אשר אם היה אחז בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, כי בדור מטהר וראוי כמו של אברהם, יש לצדיקים לנהוג במדת החסד והרחבת גבולות הקדשה.

ומובן מעתה, שפסקדמה לגזרת המבול נאמר (בראשית ו, ה): "וירא ה' כי רפה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום", לעצמת זאת לאחר שנח יוצא מן התבה, ומקריב קרבן לה', נאמר (שם ח, כא) "וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו", ולכאורה כיצד יתכן שאותו טעון העוסק ב'יצר לב האדם', בתחלה מהיה סבה להשמדת העולם, ולבסוף סבה וטעם ללמד עליו זכות והתנצלות?

אלא בתחלה היתה כל ההנהגה במדת היראה והצמצום, אזי גם מצד הבורא - כך היתה מדת הדין מתוקה. אולם לאחר שנח הקריב קרבן, וקרפן בחינתו אהבה, אזי בשעה שהריח הבורא את ריח הניחוח, בחינת אהבת ה', התעוררה כפיכול בקרבן מדת האהבה והחסד לברואיו, וממילא אותו יצר שעמד להם לרועץ, הפך להם מעתה ללמוד זכות והצלה.

פגם הברית - תחלת חטא דור המבול
והנה יש להתבונן בחטאתם של דור המבול מה היתה?

פְּרִשְׁת נח

הַחֶמֶס הוא 'עובדיהון בישא' - מעשיהם הרעים, דהינו חטא ההשחתה, פאָמור.

ומשִׁתְּלִבִּים הַדְּבָרִים עִם אֲשֶׁר דְּבָרְנוּ לְעִיל, שֶׁתַּחֲלֵת חֲטָאם שֶׁל דּוֹר הַמַּבּוּל הָיָה בְּפָגַם הָעֵינִי, וַיֵּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה, וּמִזֶּה הִגִּיעוּ לְפָגַם הַקִּדְשָׁה, שֶׁהָלָא "עֵין רוּאָה וְהֵלֵב חוֹמֵד וְכָלִי הַמַּעֲשֶׂה גּוֹמְרִים", אוֹלָם נח הַצַּדִּיק שֶׁמָּצָא חֵן בְּעֵינֵי ה', אָחֻז בַּמַּעֲלֵת שְׁמִירַת הָעֵינִי וְעָצָם עֵינָיו מִרְאוֹת בָּרַע, אָכֵן זָכָה לְהִשָּׁאֵר קָדוֹשׁ וְטָהוֹר מִכָּל דּוֹרוֹ, וְלִהְיוֹת מִהַחֲרָבָן וְהַהֲשָׁחָתָה, וְלֹא נִכְלָל בַּגְּזֵרַת הַנְּגִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ.

חֶמֶס שֶׁל עֲרִיּוֹת

מִהֲלֹךְ נֹסֵף בְּבִאּוֹר הַשִּׁיכוֹת בֵּין חֶמֶס לְפָגַם הַקִּדְשָׁה, יִבָּאֵר עַל פִּי דְבָרֵי רַש"י עַל פְּסוּק: "וַיֵּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ", וְכַרְש"י: מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ - אָפְלוּ בַּעֲוֹלַת בַּעַל. וּמֵעַתָּה יִתְפָּרֵשׁ עֲנָן הַחֶמֶס לֹא בִּיחּוּס לְחֶמֶס מְמוּנִי, אֲלָא לְחֶמֶס שֶׁל עֲרִיּוֹת, בְּנֵי דּוֹר הַמַּבּוּל חֲמוֹסִי וְנָזְלוּ נִשְׁוֹת חֲבֵרֵיהֶם, נִמְצָא לְפִי זֶה פָּגַם הַקִּדְשָׁה וְהַחֶמֶס' הַמְדַּבֵּר בְּפִסּוּק - מִמֶּשׁ עֲנָן אַחֵד.

וּבַמִּדְרָשׁ (ב"ר פכ"ו): "אָמַר רַבִּי שְׁמֵלָאִי בְּכָל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא זְנוּת אֲנִידְלִמוּסְיָא בָּאָה לְעוֹלָם וְהוֹרֶגֶת טוֹבִים וְרָעִים", וְלִמְדִים זֹאת מֵאֲמָרוֹ 'קֵץ כָּל בִּישָׁר בָּא לְפָנַי' (עֵין רַש"י לְפִסּוּקֵינוּ). וְלִכְאוּרָה קֶשֶׁה דְּשִׁפִּיל לְסִיפָא דְקָרָא 'כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ חֶמֶס', וְכִיצַד לּוֹמֵד שֶׁהַזְנוּת הִיא הַסְבָּה לְהִרְגַּת טוֹבִים וְרָעִים? אֲלָא לְהַאֲמֹר לֹא קִשְׂיָא מִיָּדִי, כִּי אִף 'חֶמֶס' דְקָרָא מְדַבֵּר בְּעוֹנוֹן עֲרִיּוֹת דְאִשְׁתֵּי אִישׁ.

וּלְפִי זֶה מוֹכֵן שֶׁאָמַר הַקִּדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנֹחַ (בְּרַאשִׁית ז, א) "כִּי אֶתָּד רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה", וְאֵלּוֹ חֲטָא דּוֹר הַמַּבּוּל הָיָה הַגִּזְלָה, וְכִי מִי שֶׁאִינוּ גּוֹזֵל צַדִּיק יִקְרָא? אֲלָא פָּאָמֹר הָיָה חֶמֶס חֶמֶס דְּעֲרִיּוֹת, אֲזִי הַגּוֹזֵל עֲצָמוֹ

הַבְּרִית, וּמִזֶּה הִתְגַּלְגְּלוּ לְהַתְנַהֲגוֹת קְלוּקָלָת וּמִשְׁחָתָת בֵּין אָדָם לְחֵבֶרֶו.

וּמֵעַתָּה, כִּיּוֹן שֶׁאֲנִשֵּׁי דּוֹר הַמַּבּוּל פָּגְמוּ בְּפָגַם הַקִּדְשָׁה, פָּגְמוּ בַּמַּח, הַמַּח שֶׁלָּהֶם נַעֲשֶׂה מִשְׁבָּשׁ, וְזֶה הִבִּיא אוֹתָם לְכַף שִׁחְטָאוֹ בְּאָפֶן נּוֹרָא זֶה לְזֶה, בְּאָפֶן שֶׁהַגִּזְלָה וְהַחֶמֶס נַעֲשֶׂה לָהֶם כְּהֵתֵר, לֹא הִבִּינוּ וְלֹא הִשִּׁיגוּ חֲשֻכַת דְּרִכֵּיהֶם, אֲדִרְבָּה לְחֻכְמָה חֲשָׁבוּ אֶת מַעֲשֵׂי הַגִּזְלָה וְהַהֲנָאָה שֶׁבָּעֵו, "כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ חֶמֶס" אוֹתִיּוֹת חֻכְמָה. וְלִכֵּן הִכְרַח הַבּוֹרָא לְהַשְׁמִידָם, שֶׁכֵּן פָּאָשֵׁר הַמַּח מִשְׁבָּשׁ וּמִטְמָטָם, לֹא תַעֲזוֹר שׁוֹם הַתַּעֲזוּרָה, הָאָדָם שׁוֹעֵט חֲסֵר תְּבוּנָה כְּשׁוֹר נִגְחָן, אֲשֶׁר אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֲלָא סְכִין...

וּמוֹכֵן שֶׁהַתּוֹרָה הִזְכִּירָה אֶת ב' הַחֲטָאִים יַחַד, 'וַתִּשְׁחָת... וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ חֶמֶס', וְאֵין בְּזֶה סְתִירָה, שֶׁאֵכֵן תַּחֲלֵת חֲטָאם 'וַתִּשְׁחָת הָאָרֶץ מִלִּפְנֵי הָאֱלֹקִים', וְלֹאֲחֵר שְׁנִטְמָטָם מוֹחֶם, בָּאוּ לִידֵי 'וַתִּמְלֹא הָאָרֶץ חֶמֶס'.

אַתְּמִלִּיאַת אֲרַעָא חֲטוּפִין - מִן עוֹבְדֵיהוֹן בִּישָׁא

וְהִנֵּה הַפְּסוּק "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בִּישָׁר בָּא לְפָנַי כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ חֶמֶס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ", מִתְּרַגֵּם בְּתַרְגוּמֵי יוֹנָתָן: "וַיֹּאמֶר ה' לְנֹחַ סוּפָא דְכָל בִּישָׁרָא מְטָא מִן קַדְמֵי אַרוֹם אַתְּמִלִּיאַת אֲרַעָא חֲטוּפִין מִן עוֹבְדֵיהוֹן בִּישָׁא וְהָא אֲנָא מַחְבִּלְהוֹן עִם אֲרַעָא", וְלִכְאוּרָה 'אַרוֹם אַתְּמִלִּיאַת אֲרַעָא חֲטוּפִין' הוּא תַרְגוּם מְלֻלִי שֶׁל 'כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ חֶמֶס', 'וְהָא אֲנָא מַחְבִּלְהוֹן עִם אֲרַעָא' הוּא תַרְגוּם שֶׁל 'הִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ', וְלִשְׁם מַה הוֹסִיף הַתַּרְגוּם ג' מְלִים נּוֹסְפוֹת שֶׁלֹּא לְצַרְף עַל תַּרְגוּמוֹ הַמְּלֻלִי שֶׁל הַפְּסוּק - 'מִן עוֹבְדֵיהוֹן בִּישָׁא'? אֲלָא לְדְבָרֵינוּ הַקֶּשֶׁה לְתַרְגוּם כִּיצַד לְפָרֵשׁ אֶת מִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק, שֶׁהִיָּה גַם חֲטָא שֶׁל הַשְׁחָתָה וְגַם חֲטָא שֶׁל חֶמֶס, לִכֵּן הוֹסִיף כִּי הַשֶּׁרֶשׁ וְהַסְבָּה לְחֲטָא

מן העריות ראוי להקרא צדיק, כאמרו (משלי י, כה): "וצדיק יסוד עולם". ובזה מצינו פתח להבין מדוע היה ענשו של דור המבול במים, לעמת מהפכת סדום, שה' המטיר עליה גפרית ואש מן השמים, ויבאר שעקר חטאה של סדום היה במדת הגבורה - המנועות מעשיית חסד, כמאמר יחזקאל הנביא (יחז' טז, מט) 'ויד עני ואביון לא החזיקה', לכן נענשו באש שהיא בחינת גבורה. אולם דור המבול עקר חטאם היה בעריות, בחינת 'חסד דטמאה', כפי שמצינו בעריות את המשג חסד (ויקרא כ, יז) "ואיש אשר יקח את אחת... וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא", אזי נענשו במים ששרשם מדת חסד.

"לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל"

והנה, על הפסוק "כי מלאה הארץ חמס מפניהם", כתב רש"י: לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, וכן איתא במדרש (ב"ר פל"א): "לפי שהיו שטופים בגזל נמוחו מן העולם". וצריך באור, הלא דור המבול השחיתו והתעיבו בעברות רבות, כדברי רש"י (בראשית ו, יג) "קץ כל בשר - כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרלמוסא באה לעולם והורגת טובים ורעים", אם כן מדוע דוקא צוין הגזל הנה סבה שבגינה הכל נחתם ונסגר לרעה?

וכתב רמב"ן: "הטעם מפני שהוא מצוה משפלת, אין להם בה צורך לנביא מזהיר, ועוד שהוא רע לשמים ולבריות", ויש להוסיף שבשונה משאר עברות, גזל מביא לחרבן העולם, דאמר התנא באבות (א, יח): "על שלשה דברים העולם עומד, על הדין על האמת ועל השלום". וכאשר איש גוזל את רעהו, והם מתקוטטים זה עם זה, מתערערים השלום והאמת, ואין דין ביניהם, ממילא היות והם התריבו את העולם במעשיהם, היה צורך לאבד אותם מעל פני האדמה.

ובספר 'מלא העמר' (פרשת נח) מבאר, בהקדם מאמר רבותינו (ויקרא פ"ז): "אין בעל

הרחמים נוגע בנפשות תחלה", דהינו שבתחלה אדם נענש בממונו, ורק אם לא שת לבו, נענש בגופו. ואימתי נוהג הקדוש ברוך הוא עם האדם בהנהגה של חסד שכזו? רק כאשר המזון הוא שלו, והוא משיג אותו ביישר, אזי שיף להענישו בממונו שלו, אבל דור המבול שהמזון שבידיהם לא היה שיף להם, בהיותם גוזלים איש את רעהו, פגע ה' בגופם תחלה, וממילא 'לא נחתם גזר דינם אלא הגזל', הינו שבסבתו נגע ה' בנפשותיהם תחלה, ותכף מיד אמר "אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים", ולא פנה ראשית כל לפגוע ברכושם.

בעוון גזל - נסתתמה מידת הרחמים

דרך נוספת בארו רבותינו: אכן היה עקר חטאם בזנות ועבודה זרה, אך אלו היו נוהגים בין אדם לחברו במדת החסד והרחמים, אזי גם ביחס לעוונות החמורים, אפשר שהיה הקדוש ברוך הוא מאריך להם אף, שכן אמרו בגמרא (ר"ה יז, א): "כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו", (שבת קנא, ב) "כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים", אך הם נהגו זה עם זה בחמס ובאכזריות, ממילא מדה כנגד מדה לא האריך הקדוש ברוך הוא אפו עמם, ונפרע מהם על כל חטאתם. ומוכן לפי זה דקדוק לשון רש"י שכתב "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", דהינו שגתינת גזר הדין - ודאי היתה על שחטאו בזנות ועבודה זרה, אולם הסבה שהקדוש ברוך הוא חתם את גזר הדין באפן סופי ולא הטא כלפי חסד, היתה בעוון הגזל ובהתאם להתנהגותם חסרת החסד.

והפרסם לישוב על פי מהלך זה, סתירת דברי הגמרא ביחס לסבת חרבן ירושלים, מחד גיסא אמרו (יומא ט, ב): "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים".

מקטרג חצוף ועז פנים...

והגאון בעל 'חפץ חיים' היה אומר, מדוע לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל? הואיל וגזל וחמס וסודם בתכונות נפש של חצפה ועזות מצח, ועקב כך המקטרג שנוצר מעוונות אלו, הוא מקטרג חצוף ועז פנים, אשר קושץ תמיד להרע לאדם. וזהו שאמרו (ויק"ר פ"ג) "סאה מלאה עוונות - גזל מקטרג בראש", עזותו וחציפותו של המקטרג - גורמות לו שלא להמתין לתורו, אלא להתפרץ ולבלט בקטרוגו כל זמן.

עוון גזל - שקול כג' עבירות חמורות

חז"ל הקדושים החמירו מאד בעוון גזל, והעמידו אותו בשורה אחת יחד עם העבירות החמורות ביותר: איתא במדרש (ויק"ר פ"ג): "ובצעם בראש כלם" - רבי שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן: משל לסאה שהיא מלאה עונות מי מקטרג בה? גזל. ר' יודן בשם ר' יוחנן אמר: משל לבני אדם שהיו בהן עובדי עבודה זרה ומגלי עריות ושופכי דמים, וגזל שקול כנגד הכל. רבי יעקב בר אידי בשם רב אחא: כ"ד חטאות סדר יחזקאל, ומכלם לא חתם אלא בגזל, הדא הוא דכתיב (יחזקאל כב) "והנה הפיתי כפי אל בצעף".

ובמסכת שמחות (פ"ב ה"ט): "כל הגונב הרי זה שופך דמים, ולא כשופך דמים בלבד, אלא כעובד עבודה זרה ומגלה עריות ומחלל שבתות". עוד אמרו בגמרא (ב"ק ק"ט, א): אמר רבי יוחנן: כל הגוזל את חברו שוה פרוטה - כאלו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר: 'בן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח'".

זהירות גדולי ישראל מחשש גזל

מעשים רבים יש מגדולי ישראל, כמה נזהרו בחשש ונדנוד גזל, אפילו קל שבקלים, ומדרכיהם נלמד ונשיבה אל לבבנו:

פעם אחת, הגיע הגאון רבי משה גלאנטי זצ"ל, לפני רבנו האר"י בצפת, וחלה את

ומאידך גיסא (ב"מ ל, ב): "לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה", והבאור כנ"ל: אלו היו נוהגים זה עם זה לפנים משורת הדין, אזי גם הבורא יתברך היה נוהג עמם לפנים משורת הדין, ומאריך אפו על עוונותיהם הכבדים. אולם הם שהעמידו דבריהם על דין תורה, אזי גם הבורא נהג עמם לפי שורת הדין, ומעתה נפרע על העברות החמורות שעשו.]

ואפילו נח עצמו, לא נצל אלא בזכות מדת החסד, כדאיתא במדרש תהלים (מזמור לו): "אמר אברהם למלכי צדק, כיצד יצאת מן התבה? אמר ליה בצדקה שהיינו עושים שם, אמר לו: וכי מה צדקה היה לכם לעשות בתבה, וכי עניים היו שם, והלא לא היו שם אלא נח ובניו, ולמי הייתם עושין צדקה? אמר ליה: על הבהמה ועל החיה ועל העוף, לא היינו יושנים, אלא נוהגים היינו לפני זה ולפני זה כל הלילה, אותה שעה אמר אברהם אלולי שעשו צדקה עם בהמה וחיה ועוף לא היו יוצאים, וביוון שעשו צדקה יצאו". למדים אנו שאפילו נח ובניו, עם כל צדקותם, הכרחי לנהוג במדת החסד כדי לעורר על עצמם הנהגה של חסד, ומתוך כך נצלו, אזי ברור ופשוט שאנשי דורו אשר נהגו בהעדר חסד - לא זכו למדת הרחמים מן השמים ונשמדו בסטאם.

והגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל, המחיש זאת על ידי משל: פעם אחת, הכניס עוף השלף את מקורו אל מימי האגם, במטרה לתפס דג לצורך ארוחתו, והנה העלה מקורו דג שמן וראוי למאכל. הדג המבהל, שהבין כי פלטה אליו הרעה, פנה אל השלף והתחנן על נפשו: "אנא רחם עלי, יש לי אשה וילדים רכים, איזה לב אכן יש לך" יבב הדג, כמעט השתכנע השלף לשלחו חזרה המימה, אלא שבאותו רגע, נשר מפי הדג מידענו, דגיג קטן, אותו בדיוק עמד לבלע. אמר השלף לדג: דג צבוע שכמותך! אם אתה לא מרחם על אחיה, מדוע לדעתך ראוי שארחם עליה? וחיש מהר בלעו לתאבון...

פרשת נח

לכבוד תקון נפשו, לה הזמין את רבנו האר"י הקדוש, והושיבו בראש הקרואים.

מספר על החזון איש' וצ"ל, שיום אחד עלה ילד קטן אל עלית הגג בדיירתו, וחטט בשקי הדאר שהטמין שם למשמרת, פתח מעטפות שונות, ומצא בחלק מהן בולים שצברו הפונים אל החזון איש לצורך מכתב תגובה עבורם. מבלי לשאל קרע הילד את המעטפות ואת הבולים, והביאם אל החזון איש, לשתף אותו ב'מציאה' שמצא.

בראותו את הדבר, נרתע החזון איש לאחוריו, ושאל את הילד בניהוּתא, אם עודנו זוכר באילו מעטפות נמצאו הבולים מדבקים, כי חפץ להשיב תמורתם למי ששלח אליו. אך הילד השיב בתמימות שקרע את המעטפות והשליכן.

הצטער החזון איש על הדבר, ותכף ומיד שלשל מעות במחיר הבולים לקפת הצדקה שבביתו.

גזל - אפלו בדברים פְּעוּטִים

לדאבוננו, אנשים רבים טועים לחשב שעוון גזל שייך רק בגזלת דברים גדולים, מעין 'ויגזל את התנית מיד המצרי', אולם טעות גדולה היא, אפלו בדברים פְּעוּטִים ביותר שייך עוון גזל. וידוע המספר בגמרא (ב"מ כד, א) שפעם אחת שקה מר זוטרא חסידא באכסניא, ונגנבה כוס של פספס ממארחו. הבחין מר זוטרא שאחד התלמידים רחץ ידיו במים, ונגב אותם בכגד של חברו. וכשראה זאת מר זוטרא, אמר: הוא שגנב את הכוס, מעשיו מוכיחים שאין הוא נזהר בממונם של אחרים. ואכן לאחר דרישה וחקירה, הודה אותו תלמיד שגנב את הכוס. ללמדך שאפלו חסר זהירות קל בממון שאינו שלו, יכול לדרדר את האדם לגנבה חמורה.

פניו בבקשה: "באתי אל כבודו, לבקש שיתפלל במצחי ויאמר לי מה עלי לתקן, חושש אני שלאחר מותי כשאאתן דין וחשבון למעלה, אצטרך לחזור בגלגול לעולם הזה, וכל אשר תאמר אלי אעשה". הביט רבנו האר"י בפני רבי משה, ואמר לו: "רואה אני שספק גזל יש ביד מר".

כשמע רבי משה, הלך אל ביתו סר ונעף, מיד פשט מלבושיו, חגר שק ואפר, ישב על הארץ, והתחיל לקונן בככי גדול, ונהרי דמעות נוזלים מעיניו. בקש הגאון לקרא לכל הפועלים שעבדו במפעל האריגים שבבעלותו, ויאמר אליהם: "הגידו לי אם אני חייב לכם דבר מה", ענו לו הפועלים: "אין רבנו חייב לנו כלום, ואדרבה יש במשכרתנו לאכל ולשבע ולהותיר". אמר להם: "דעו נא, כי בגינכם נתון אני בצרה גדולה, רבנו האר"י הודיע לי כי יש בידי עון של ספק גזל, ומה חרד אני מכך... הנה לפניכם על השלחן ערמה של מעות, ואני מתחנן בפניכם, כל מה שתמצאו לטל מן מעות כרצונכם - קחו ולכו, ותצילו אותי מעוון גזל".

כל הפועלים עמדו בדומיה, ולא ההינו לשלח יד אל ערמת הפספס, מלבד אשה אחת אשר נגשה אל הערמה, לקחה כמה פרוטות ותו לא. הרב ברך אותם, ובקש מהם שיאמרו בפה מלא שמוחלים לו.

מיד חזר הגאון ולבש בגדיו, בא לפני רבנו האר"י, ובקש ממנו בדמעות שיביט שנית על מצחו ויראה האם הענין תקן. האר"י הקדוש נעתר לבקשתו, ואמר לו: "כבר נמחק הרשם במצחך, ואין בידיך שום חטא ועוון. אותה אשה שלקחה כמה פרוטות, היתה מדיקת בטויתה באמנות רבה יותר משאר הטווים, ועקב כך מגיע לה שכר יותר גבוה, וכבוד תורתו לא שם לבו לכך מרב טרדתו בתורה, ועתה תקן הדבר".

עמד רבי משה ונשק להאר"י על ראשו, ויברכהו וילך לשלום, ויעש סעודה גדולה

פרשת נח

ובפרק ד' מהלכות תשובה (ה"ד) מונה הרמב"ם חמשה דברים שהעושה אותם "אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא" ומכלל החמשה הוא מונה את האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה, "שזה אבק גזל הוא, והוא מדמה שלא חטא, ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותי". ועוד מונה את המשתמש בעבוטו של עני, "שהעבוט של עני, אינו אלא כגון קרדם ומחרשה, ויאמר בלבבו: אינן חסרים, והרי לא גזלתי אותו".

מלמד אותנו הרמב"ם עד כמה עלינו להיות ערניים לענין זה, וגם מעשים שאינם נראים כלל כגזלה - הרי הם גזלה וחטא נורא.

"רחבה מצותך מאד"

ובספר 'תולדות אדם' (ח"א פ"י), הביא מעשה שמצא בספרו של 'אחד ממייחדי גדולי האחרונים', דבר נפלא, וכה תארו:

בימי פאר הדורות רבנו משה בר מימון - הרמב"ם, נודע על אדם גדול אחד שסרב לומר את גסח הודוי שנהגו כלל ישראל לאמרו ביום הכפורים, וכאשר שאלוהו אוהביו, מה זה ועל מה זה? אמר להם: "יודע אני שלא עשיתי את החטאים הפתויים פה, ואיך אעשה בנפשי שקר לדבר שקרים לפני הבורא יתברך אשר חותמו אמת?".

כאשר נודע הדבר לרבנו הרמב"ם, קרא אותו ואמר לו: "שים לבך להתבונן בדברי דוד אדונינו (תהלים קיט, צו) 'לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד', והוא שכל מצוה ומצוה יש לה עקרים, שרשים וענפים וענפי ענפים, והמה מתפשטים כמעט עד בלתי תכלית.

על זהירותם של רבותינו שבגמרא שלא לקחת שום דבר מאדם שלא ברשות, יעיד המעשה הבא (ירושלמי ס"פ לא יחפר): רבי יונתן נכנס לגנתו של רבי חנינה, כבד אותו רבי חנינה בתאנים. כשיצא מהגנה, ראה רבי יונתן שבגנה מצויות תאנים מעלות ומשבחות יותר מאלו שכבדו בהן רבי חנינה, שאל רבי יונתן לרבי חנינה: "למה לא האכלתני מתאנים אלו?" ענה לו רבי חנינה: "תאנים יפות אלו שיכות לבני, ואף שמן הפתם היה בני מתרצה לתת מהן, כיון שלא קבלתי רשות מפרשת, איני נוגע בהן".

מספר על האדמו"ר מצאנז, רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל, שפעם הלך לטפול אצל רופא נכרי, ובמהלך הבקור בקש האדמו"ר את סליחת הרופא, ובקש רשות לטול את ידיו ולהתפלל מנחה.

נטל הרבי את ידיו, ולפתע הבחין כי שמשו מתכונן להוריד את גליל הנגר הקבוע בקיר כדי שיוכל לנגב את ידיו. סמן לו האדמו"ר שיחדל מכך, התפלא השמש, אולם חזקה עליו מצות רבו. לאחר מכן הסביר האדמו"ר: "בקשנו רשות לטול ידים, לנגב ידים לא בקשנו".

"נמצא חוטא, ומדמה שאין זה חטא"

כל יהודי ירא שמים חייב לזכור בכל רגע את דברי הרמב"ם בתחלת הלכות גנבה (פ"א ה"א): "כל הגונב ממון משוה פרוטה ומעלה עובר על לא תעשה שנאמר 'לא תגנבו'... ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון גוי עובר עבודה זרה, ואחד הגונב את הגדול או את הקטן... ואסור לגנב דרך שחוק, או לגנב על מנת להחזיר, או לגנב על מנת לשלם, הכל אסור".

ד. מקורו מספר 'לב דוד' לגאון חיד"א (פרק יב), שהביא את המעשה "מפתיבת יד רבי חיים סרגוסי, אשר שמעו מהרב הגדול רבי אברהם ספנדר, ששמע מפיו סופרים איש מפיו איש עד הרמב"ם". ועי' שם לשון התשובה של הרמב"ם.

פרשת נח

סמטאות ראדין בימי גשמים, היו שטופות בץ. במקרים אלו היו מניחים קרשים כדי להקל על המעבר. ברם, החפץ חיים נזקק היה תמיד לא לדרך עליהם, באמרו: "מן הסתם לקח משהו קרש והניחו כאן מבלי לשאל רשות מבצלי, והרי זה גזל. גם העבדה שרבים עוברים בדרך זו אינה מוציאה זה מידי גזל".

דברי ה'חפץ חיים' מעלים בזכרון את המספר בגמרא (ערוכין נג, ב): "אמר רבי יהושע בן חנניה, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, והיתה דרך עוברת בשדה והייתי מהלך בה. אמרה לי תינקת אחת: רבי, לא שדה היא זו? אמרתי לה: לא, דרך כבושה היא. אמרה לי: לסטים כמותך כבושה".

העבדה שרבים עושים מעשים שיש בהם גזל, אינה מתירה שום דבר, ואינה תרוץ מספק כלל! על טעון כגון זה, נוהגים הדרשנים לומר: "בגידהם יש מקום לכלם...!".

הזהירות מגזל שנה

מכלל אסור גזל, הוא גזל שנה. ויש להזהר בזה מאד, בפרט בבנינים משתפים, לפעמים דירה שיש בה ילדים צעירים, מצויה על תקרת דירה של אנשים מבגרים, והילדים משחקים על הרצפה, ומפריעים את שנת השכנים הדירים למטה, הרי זה בכלל גזל שנה, על ההורים להיות ערניים מאד לכל יעשה גזל שנה, והרבה צריך זהירות בדרך.

ומספר על הגאון בעל 'עמק ברכה', רבי אריה לייב פומרנצ'יק וצ"ל, באשר היה רואה את אחד מלומדי הישיבה שגנדם, היה מקפיד מאד לדבר בלחש ולא להעירו, ואף מהסס את שאר הנוכחים, בהזכירו את אזהרת ה'חפץ חיים' וצ"ל, שבשונה משאר סוגי הגזל, גזל שנה אין לו תשלומים, על כן ראוי להזהר בו ביותר שאת!

בוא ואתן לה משל: התורה אמרה 'לא תגנבו' הכולל אסור גנבה, ונכלל בה גם כן אסור גנבה על מנת למיכמו, פרוש לצערו, אף שבדעתו להחזיר לו אחר כך, ונכלל בה אסור גנבה אפילו לגנב שלו מן הגנב, ונכלל בה עוד אסור גנבת דעת הבריות, ואפילו מלה אחת של פתוי ושל גנבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.

ואתה הנלכב! אם תשים לבך להתבונן על כל מצוה ומצוה באופן שזכרתי לפניך, אין ספק בלבי כי לא תאמר עוד שלא עברת על החטאים הכתובים, בהם או באביזריהם, אלא תודה שעברת על כל החטאים הללו בכל עת, ותחטא הגדול על כלם - שחשבת שלא עברת כלום".

שלא לגזל מבלי משים...

ה'חפץ חיים' בספרו 'שפת תמים', עומד על כך שאנשים חושבים כי גזלה הנה רק לקחת ממון מחברו בעל כרחו, על כן הוא מעורר ומבהיר שצוון גזל - רחב הוא עד מאד, וכולל מצבים רבים: שמוש בפקדון של חברו ללא רשות, שאילת חפץ שלא מדעת בעלים, עכוב פרעון חוב, הכל נקרא גזל, שאינו שונה בחמתו מגנבה וגזלה חמורה!

אחד האורחים שהגיע לבית התלמוד בקלם, שכח שם את מקלו. לאחר כשלוש עשרה שנה (!) כשבקר הלה שנית, וכבר מזמן התיאש ממקלו - מצא לתמהונו את מקלו תלוי באותו מקום שהניחו מבלי כל שנוי. פיוצא בזה היה מעשה באחד ששכח בישיבת קלם מטבע של כסף על אדן החלון, והיתה מטבע זו מנחת במקום זה שנים רבות, ואיש לא נגע בה.

פרשת נח

על כן אני מחזיר שיהא לטובת הכלל, והיה לו אותו אדם יהנה מכך, אולי אנצל מעוון".

זהירותו של המשגיח דלומז'א, הגאון רבי אליהו דושניצר זצ"ל בעיניי ממון, היתה מבהילה, ומעשים רבים מספרים עליו, ונביא אחד מהם:

לאחר שעלה לארץ ישראל, שמע שאחד ממכריו מתכנן לשוב לפולין. סר המשגיח לביתו, ושאל אותו האם במסעו יעבר דרך העיר לומז'א בה התגורר מלפנים, באשר הלה השיב בחיוב, אמר לו המשגיח: "באשר התגוררתי בלומז'א, קניתי בחנות ספרים אחת ספר כלשהו, ומשום מה נראה לי שהספר נתן לי במחיר זול ממחירו, על כן אבקש ממך שתפנה למוכרת שם, ותשאל אותה האם המחיר ששלמתי על ספר פלוני, תאם למחיר הנקוב עליו, או ששלמתי פחות, ואם תברר ששלמתי פחות, תשלם, ואני אשיב לך את הכסף".

באשר הגיע אותו אדם ללומז'א, נכנס אל חנות הספרים, ושאל את המוכרת כפי שבקש ממנו רבי אליהו. למשמע השאלה הניפה המוכרת את ידיה, "אוי, היהודי הצדיק הזה... כמה אנשים הוא כבר שלח לי עם אותה שאלה... אמרתי את זה עשרות פעמים, אין לו מה לדאג, המחיר שהוא שלם היה המחיר הראוי, תעשה לי טובה ותרגיע אותו אחת ולתמיד..."

יהי רצון שנזכר למצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם; בעיני אלקים - זאת על ידי מדת הענוה ולמוד תורה כראוי, כפי שבארנו מעלתו של נח, אשר מצא חן בעיני ה' בזכות מעלות אלו. ובעיני אדם - על ידי זהירות מפלגת בממון חברנו, להתרחק מן הגזל עד הקצה האחרון, נזכר נא: דור המבול חטאו בגזל פחות משהו פרוטה, כמבאר

ספר נכדו של הצדיק רבי חיים משה מנדל זצ"ל מבני ברק:

"בימי זקנותו של סבי זצ"ל, הייתי נוהג להגיע בכל ערב לישון בביתו, על מנת לשמר עליו שמא יפל חלילה במהלך הלילה. לילה אחד שכבתי על יצועי, ומתוך שנה אני שומע את סבא וסבתא מתנפחים בלחש האם להעיר אותי משנתי, מיד זנקתי בבהלה, ואני מוצא את סבי הקדוש שרוע על הרצפה, גונח מכאבים, וסבתי הזקנה אין לאל ידה להקים אותו, היא מבקשת ממנו רשות להעיר אותי שאבוא לסייע, אך הוא מסרב בכל תקף... לא ידעתי נפשי, הלא למטרה זו בדיוק הגעתי..."

"אולם את המחזה שראו עיני לא אשכח לעולם... סבא שוכב על הרצפה הקרה, גופו כואב ודואב, ואין הוא מוכן בשום פנים ואופן לגרם 'גזל שנה', אף לא לבחור צעיר, נכדו שהגיע במיוחד לסייע במצבים שכאלו..."

המפסיד בדין - עליו לשמוח!

ובספר 'אהבת חסד' מעורר על כך, שפעמים באים שני אנשים לדין תורה, הדין מחייב בדין את אחד מהם לשלם לבעל דינו, והלה פורץ בוצעקות שבר... אם קצת יתבונן אותו איש, יבין כמה עליו לשמוח, הלא מעתה נצול מאסור גזל ומחזרה בגלגול לעולם הזה, והרי הוא נקי לשמים, כדאמרו בגמרא (סנהדרין ז, א) "דאזיל מבי דינא שקיל גלימא - ליזמר זמר, וליזיל באורחא". ופרש רש"י: "הואיל ודין אמת דנו, לא הפסיד כלום, אלא גזלה הוציאו מידו".

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ' תאומים - האדר"ת, היה רבה של ירושלים, והיה נותן כסף מכיסו ומיזמתו ל'ועד הכללי' לצורך עניני הכלל, כגון תקון הערוב וכדומה, והיה אומר: "הלא אמרו בגמרא 'רבן בגזל' ומי יודע אם מתקף תפקידי לא לקחתי ממישהו שלא בדין,

פְּרִשֵׁת נֶחַ

בְּחֻז"ל (ב"ר פל"א), וּמִכָּן אֶתָּה לְמַד עַד כְּמָה
חֲמוּר עֲוֹנוֹ, שֶׁעַל דְּקָדוּק שְׂפָזָה נִמְחָה כָּל
הַיָּקוּם, וּבִכְלָל זֶה לְהִתְרַחֵק מִשְׁמוּשׁ בְּחֻפְצֵי
חֲבֵרֵינוּ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת, וּמִגָּזֵל שְׁנָה, ה' יִזְכְּנוּ
לְחֻזֵּק וּלְהִתְחַזֵּק בְּעֲנָנָן זֶה, וְנִזְכֶּה לְבִיאַת גּוֹאֵל
צָדֵק בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

בשורה טובה לאהבי התורה ולומדיה

לה"ד בינ"ד עמ"י עש"ד

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולי ההוד שליט"א
ההקדמה בס"ד באהבה רבה
בהיכל התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בשורה טובה לשוהרי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם
ספר 'יגדיל תורה בהלכה'
שבת כרך א

ניתן להשיגו בכולל יגדיל תורה
ברחוב קלאוזנר 24 באר שבע

ובטל: 0506491414,

0509013000,

0504158840

עוד שנה

ואין בית כנסת ברמות

יש אישור. יש תוכניות. יש צורך עצום.

יש רק בעיה אחת:

אם לא מתחילים בנייה עכשיו

האישור מתבטל!

זו ההזדמנות האחרונה

להקים בית כנסת, בית מדרש ומקוואות טהרה

למאות משפחות בבאר שבע.

182 ש"ח בחודש << שותפות אמיתית

בונים את בית ה' משכן לאביר יעקב

182 ש" << גימטריה יעקב

שותפות חודשית בבניית
מקום תורה, תפילה וטהרה

כל תורם - שותף.

כל שותף - אבן בבניין.

זה הזמן לקחת חלק.

